

Nr 166.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående omorganisation av örlogsvarven; given Stockholms slott den 3 mars 1944.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

G U S T A F.

Per Edvin Sköld.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 3 mars 1944.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Sköld, fråga om omorganisation av örlogsvarven och anför därvid följande.

1. Örlogsvarvens verksamhetsområden och nuvarande organisation.

För närvarande finnas tre örlogsvarv, nämligen — angivna efter storleksordning — varven i Karlskrona, Stockholm och Göteborg. Örlogsvarvens huvudsakliga verksamhet omfattar — förutom viss nybyggnadsverksamhet — underhåll och reparation av marinens fartyg med tillhörande stridsmedel, utrustning av utgående fartyg och deras förseende med förråd av ammunition,

bränsle och maskinförnödenheter samt under expedition erforderlig materialutredning, omhänderhavande och förvaltande av härför erforderliga förråd och av förråd för den varvsindustriella rörelsen, iordningställande av hjälpfartyg vid försvarsberedskap och mobilisering ävensom annan verksamhet, som står i samband med upprätthållandet och höjandet av sjökrigsmaterielens beredskap, samt slutligen avrustning och beredskapsförläggning av fartygen efter expedition. Varvens verkstäder samt material- och drivmedelsförråd betjäna i stor utsträckning jämväl marindistriktens utom varven belägna anstalter. Därjämte utföras å örlogsvarven vissa i samband med förutnämnda verksamhet stående försök, varjämte personal från underofficers- och sjömanskårerna med flera tjänstgör därstädes bland annat för att förvärva materielkännedom samt erforderlig kompetens i fråga om materielens handhavande.

Vad först angår varven i Karlskrona och Stockholm utövas ledningen av vartdera varvet av en sjöofficer som chef för örlogsvarvet (varvschef), vilken i militärt hänseende lyder närmast under chefen för det marindistrikt, till vilket örlogsvarvet hänföres. Han utövar i tekniskt och ekonomiskt hänseende under marinförvaltningen uppsikten över och ledningen av varvet. Vid handläggning av militära ärenden biträdes han av en militärexpedition och vid handläggning av förvaltningsärenden av ett kansli och ett varvskontor. Verksamheten fördelas vid vartdera av nämnda båda varv på dels varvsdepartement, nämligen artilleridepartementet, byggnadsdepartementet, ekipagedepartementet, ingenjördepartementet, mindepartementet och torpeddepartementet, de båda sistnämnda vid Karlskrona örlogsvarv sammanförda till ett departement, benämnt torped- och mindepartementet, dels ock ett allmänt materialförråd samt ett kol- och oljeförråd, underställda förrådsintendenten. Vid varje varvsdepartement finnes ett departementskontor; dock att vid Stockholms varv artilleri-, torped- och mindepartementen ha gemensamt kontor. Departementens verkstäder och ständiga arbetsplatser utgöras av arbetsavdelningar, vilka äro sammanförda i arbetsgrupper. Upphandling för varvens räkning av erforderliga artiklar m. m. verkställas vid vartdera varvet, i den mån anskaffning icke sker genom marinförvaltningens försorg, av en central upphandlingsavdelning, i organisatoriskt avseende ansluten till varvskontoret.

Örlogsvarvet i Göteborg, som bildades den 1 oktober 1943 genom utbrytning av den tidigare varvssektionen inom Göteborgs örlogsdepå, är av väsentligt mindre omfattning än de båda övriga varven. Detta varv, som står under ledning av en regementsofficer, omfattar en vapenavdelning, en ekipageavdelning, en ingenjöravdelning och ett varvskontor.

2. Översikt av organisationsförslag rörande örlogsvarven under senare år.

Frågan om örlogsvarvens organisation har sedan länge tid efter annan blivit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Vid skilda tillfällen har frågan kommit under riksdagens behandling, och ett stort antal utredningar ha verkställts. En med utgångspunkt från sjöförsvarskommitténs betänkande av år 1882 upprättad redogörelse för äldre förslag i ämnet finnes bland handlingarna i föreliggande ärende, vilka torde få överlämnas till riksdagens vederbörande utskott. I förevarande sammanhang torde vara tillfyllest att lämna en kortfattad översikt av de organisationsförslag rörande örlogsvarven, som under senare år framlagts.

Sedan den försvarsberedskap, som stormaktskrigets utbrott tvingat Sverige att intaga, ställt frågan om den lämpligaste utformningen av försvarsorganisationen i dess helhet i ny belysning, tillkallade chefen för försvarsdepartementet enligt Kungl. Maj:ts den 29 november 1940 givna bemyndigande sakkunniga för utredning syftande till att enligt närmare angivna grunder uppdraga mera allmänna linjer för en blivande omorganisation av det militära förvaltningsväsendet, *1940 års militära förvaltningsutredning*. I sitt den 24 februari 1941 avgivna betänkande med principförslag rörande omorganisation av den militära förvaltningen framhöll utredningen bland annat, att åtskilliga erinringar gjorts mot den hittillsvarande verksamheten vid försvarsväsendets industriella anläggningar samt att utredningen efter övervägande, huru försvarsväsendets verkstäder i framtiden lämpligast borde vara organiserade, funnit inrättandet av ett eller flera statliga bolag innebära den ur statens synpunkt ändamålsenligaste lösningen och att därvid örlogsvarven i Stockholm och Karlskrona samt centrala torpedverkstaden i Motala borde hänföras till ett bolag.

Genom beslut den 4 juli 1941 uppdrog härefter Kungl. Maj:t åt försvarsväsendets verkstadsnämnd att i samråd med marinförvaltningen företaga utredning angående omorganisation av örlogsvarven samt att till Kungl. Maj:t inkomma med det förslag, vartill utredningen kunde föranleda. Nämnden beslöt att för handhavande av denna utredning tillsätta en särskild kommitté, som antog benämningen *1941 års örlogsvarvskommitté*. Till fullgörande av sitt uppdrag överlämnade kommittén den 26 mars 1942 till verkstadsnämnden utredning med förslag till omorganisation av örlogsvarven. Beträffande de erinringar, som framkommit mot nuvarande organisation av verkstadsrörelsen vid örlogsvarven, anförde kommittén följande.

Enligt gällande bestämmelser är varvschefen ansvarig icke endast för varvets förvaltning i dess helhet utan även för den tekniska driften vid varvsdepartementens verkstäder. Närmast under varvschefen ha departementscheferna, envar beträffande det honom anförtrodda departementet, samma uppgift som varvschefen i fråga om den allmänna förvaltningen; dock äga de icke fatta förvaltningsbeslut. Verkstadsledningen har kommit att betungas med en mångfald för verkstadsrörelsen främmande förvaltningsuppgifter,

varigenom dess möjligheter att rationellt leda driften och ägna densamma erforderlig omsorg starkt beskurits. En organisation, som medför ett dylikt förhållande, är icke ändamålsenlig.

Ur verkstadsteknisk synpunkt bör militär ledning av verkstadsrörelse icke förekomma. Den militära personalens uppgift bör i stället vara att övervaka materielens stridsberedskap och utveckling ur militär synpunkt. I allmänhet saknar denna personal den tekniska och industriella utbildning, som erfordras i ledningen för en verkstadsrörelse, och äger därför icke erforderlig insikt i bedömandet av vid industriell drift uppstående frågor, berörande exempelvis planering, anskaffning av arbetsmaskiner, ackordsättning, arbetsstudier, allmän kännedom om rationalisering av verkstadsdrift, transportproblem samt den underlydande personalens tekniska kapacitet och därav betingad placering och lämplighet för befordran.

Med den utveckling senare år medfört i fråga om rationalisering av verkstadsdrift, kan verkstadsrörelsens nuvarande fördelning på departement icke anses tillfredsställande. Denna organisation var på sin tid ändamålsenlig men måste numera anses föråldrad på grund av de anspråk, som, huvudsakligen under senaste två decennier, ställts på verkstadsdrift med hänsyn till arbetsstudier, planering, utnyttjande av moderna arbetsmaskiner m. m. Splittringen av verkstadsrörelsen till samtliga departement medför, att olika metoder komma att göra sig gällande vid ackordsättning, arbetsstudier m. m. Den överblick, som erfordras för planläggningen av maskininköp för rörelsen i dess helhet, försvåras vid decentraliserad ledning genom avsaknaden av särskilt organ för denna uppgift. Samarbete under hand leder ej till ett tillfredsställande resultat. Vid decentraliserad ledning kunna ojämnheter i arbetsbelastningen icke i erforderlig mån utjämnas, och maskinparken kan till följd därav icke i full omfattning utnyttjas.

Såväl tillverkningen vid verkstäderna som kontrollen av den färdigställda produkten handhaves av departementsledningen. Sålunda tjänstgöra till exempel vid ingenjördepartementens leveranser av nya eller reparerade fartyg i regel ingenjörer vid dessa departement som ombud för varvschef eller departementschef. Detta förhållande är principiellt oriktigt och otillfredsställande bland annat med hänsyn till att vederbörande ingenjör är organisatoriskt underställd den myndighet, vars leverans han skall kontrollera.

Självkostnadsberäkningen är icke rättvisande, ty fördelningen av kostnaderna för den tekniska driften och för den militära beredskapen kunna med örlogsvarvens nuvarande organisation icke tillfredsställande klarläggas. Vissa faktorer, som inverka på kostnadsiffrorna, medtagas icke i denna beräkning. Den bokförda kostnaden kommer härigenom att framstå som lägre än den verkliga, varigenom örlogsvarvens produktionskostnader vid jämförelse med privatindustriens motsvarande kostnader komma att bli missvisande. Det är i och för sig betänkligt, att en kostnad, vilken uppgives vara en självkostnad, icke utgör en sådan, och förhållandet blir än betänkligare, då — såsom ofta sker — varvens kostnadsberäkningar tjäna som jämförelsematerial vid bedömande av privata företags motsvarande beräkningar i samband med avgörande av frågor, huruvida vissa arbeten skola utföras i marinen egen regi eller anförtros privata företag. Önskvärt är att kostnaden för den tekniska produktionsapparaten, omfattande för densamma erforderliga anläggningar, maskinell utrustning och personal m. m., kan exakt fastställas, varvid omkostnadsberäkningarna böra uppläggas enligt samma system som för motsvarande privatindustriella anläggningar. Kostnader för den utökning

av anläggningar och personalkadrar, som föranledes av kravet på att verkstäderna vid mobilisering skola kunna avsevärt öka produktionen ävensom kunna disponera vissa reservanordningar, t. ex. reservkraftstation, stort antal dockor, avsevärda kajutrymmen, mobiliseringsförråd etc., böra särskilt beräknas och täckas medelst anslag.

Det av 1941 års örlogsvarvskommitté framlagda förslaget, avsett att råda bot för nyssnämnda olägenheter, innebar i princip följande.

Kommittén fann det fördelaktigast, att bolagsformen icke komme till stånd. Den vid örlogsvarven bedrivna verkstadsrörelsen skulle utbrytas från varven och organiseras som statlig affärsdrift. Verkstäderna avsåges sålunda att bilda från örlogsvarven avskilda, fristående organisationer, benämnda marinverkstäderna i Stockholm och marinverkstäderna i Karlskrona, direkt underställda marinförvaltningen. Verkstäderna skulle i stort sett få samma arbetsuppgifter som privata varv med verkstadsrörelse, med verksamheten huvudsakligen inriktad på underhåll, reparation m. m. av marinens fartyg. Alla tjänstemän vid marinverkstäderna skulle vara civilanställda, därvid ett smidigare anställnings- och avlöningssystem än det, som nu i regel tillämpades inom statsförvaltningen, skulle komma till användning. Som chef för marinverkstäderna i Stockholm och Karlskrona skulle tjänstgöra en verkstadsdirektör på vardera platsen med en överingenjör som närmaste man och ställföreträdare. Båda skulle förordnas av Kungl. Maj:t på viss kortare tid. Verkstadsdirektören skulle vara skyldig inhämta varvschefens direktiv, då av olika anledningar fråga uppstode om rubbning av ordningsföljden för varvets arbeten. Bokföringen skulle ordnas på samma sätt som vid privata företag av motsvarande slag. Löpande revision av räkenskaperna skulle verkställas på platsen av företrädesvis auktoriserade revisorer. Varven i ö v r i g t skulle alltjämt benämnas örlogsvarv under en sjöofficer som varvschef. Verksamheten avsåges såsom hittills bedrivas på olika avdelningar eller departement. I motsats till vad nu är fallet komme emellertid icke dessa att omhändervarva verkstäder, där verkstadsdrift i egentlig mening bedreves. Örlogsvarvens huvuduppgift att utgöra mobiliseringcentra samt att vidmakthålla sjökrigsmaterielen och beredskapsförråden kvarstode oförändrad, varjämte deras verksamhet inriktades på service, planering, beställning och kontroll. För underlättandet av arbetenas rationella bedrivande gävos departementscheferna i förslaget en mera självständig ställning i förvaltningsavseende. Särskild uppmärksamhet ägnades åt varvens förrådsverksamhet och vissa riktlinjer uppdrogos för förrådets rationella skötsel. Bland annat föreslogs inrättandet av en särskild förrådsbyrå i marinförvaltningen. De materialförråd, vilka hittills tillgodosett huvudsakligen verkstadsdriftens behov, skulle övertagas av marinverkstäderna.

Över förslaget avgav *marinförvaltningen* yttrande till verkstadsnämnden den 7 september 1942, vari marinförvaltningen bland annat framhöll, att det syntes ämbetsverket rationellare att låta varv och marinverkstäder lyda under en gemensam chef å vardera platsen.

Sedan kommittéförslaget överarbetats, framlade *försvarsväsendets verkstadsnämnd* efter samråd med marinförvaltningen i en den 19 november

1942 dagtecknad skrivelse med tillägg den 14 januari 1943 principförslag till omorganisation av örlogsvarven av i huvudsak följande innebörd.

I stället för örlogsvarven i Stockholm och Karlskrona skulle i första hand organiseras dels två marinvarv, benämnda marinvarvet i Stockholm och marinvarvet i Karlskrona, dels örlogsdepåer i Stockholm och Karlskrona. Till *marinvarven* skulle höra all vid örlogsvarven för närvarande befintlig egentlig varvs- och verkstadsrörelse med undantag för sådan, som vore av ren servicekaraktär, jämte härför erforderliga anläggningar och förråd. Ledningen av vardera marinvarvet skulle närmast under marinförvaltningen utövas av en varvsdirektör med en överingenjör som närmaste man, båda tillsatta medelst förordnande på viss tid och med lön enligt C-löneplanen i civila avlöningsreglementet. För marinvarven skulle i personalhänseende tillämpas i huvudsak de riktlinjer för organisationen av de statliga krigsmateriefabrikerna, som försvarsväsendets verkstadsnämnd föreslagit i sitt utlåtande över 1942 års militära bolagsutrednings promemoria. För driften och ekonomien vid marinvarven skulle läggas till grund de principer, vilka kommit till uttryck i en vid nämnda utlåtande fogad särskild bilaga med promemoria rörande kapital och driftsekonomi vid statens krigsmateriefabriker. Till *örlogsdepå* skulle höra upplagda fartyg, fartyg förlagda i beredskap, fartyg under rustning och avrustning samt depåns egna smärre fartyg jämte för fartygsutrustning erforderliga mobiliserings- och reservmaterieförråd samt drivmedels- och liknande förråd ävensom vissa smärre serviceverkstäder. De sistnämnda skulle dock endast avse underhåll, vård och vissa smärre reparationer av materiel samt drivas med militär personal, biträdd av ett fåtal specialutbildade civila arbetare. Örlogsdepå skulle stå under ledning av en sjöofficer, i militärt hänseende lydande under vederbörande marindistriktschef men i förvaltningshänseende sorterande under marinförvaltningen. På örlogsdepåchef ankommande ärenden skulle handläggas inom ett antal avdelningar m. m. med lämpligt avgränsade arbetsuppgifter.

Vid verkstadsnämndens skrivelse fanns fogat ett av *marinförvaltningen* den 19 december 1942 till nämnden avgivet yttrande i ärendet jämte utdrag ur marinförvaltningens protokoll, utvisande skiljaktig mening. Av marinförvaltningens yttrande framgick följande.

Ämbetsverket hyste en uppfattning, som i princip överensstämde med såväl örlogsvarvskommitténs som nämndens förslag, men ämbetsverket hade i vissa särskilda avseenden icke funnit sig kunna biträda av nämnden uttalade meningar. Marinförvaltningen ansåge sålunda, att benämningen på de organ, som avsåges ersätta de nuvarande örlogsvarven, i enlighet med örlogsvarvskommitténs förslag borde vara »marinverkstäder» och »örlogsvarv» i stället för de av verkstadsnämnden föreslagna benämningarna »marinvarv» och »örlogsdepå». Marinförvaltningen framhöll vidare, att det vid ställningstagandet till organisationsförslaget borde beaktas, att den splittring av verkstadsrörelsen på olika departement, som av örlogsvarvskommittén och av verkstadsnämnden angivits såsom en erinran mot nuvarande organisation av verkstadsrörelsen vid örlogsvarven, icke heller kunde undvikas i en organisation efter nu framlagda linjer. Principförslaget hade vidare bort klarare framhäva den skillnad, som otvivelaktigt komme att vidlåda personalens anställningsförhållanden allteftersom den hänfördes till verkstadsrörelsen eller

örlogsvarven i övrigt. Det borde klart utsägas, att varvschefen hade att svara för den enhetliga ledningen av varv och verkstäder ifråga om den militära beredskapen i vad berörde såväl fartygen som örlogsvarvet i dess helhet med beaktande av att verkstadsdirektören ifråga om verkstadsdriften erhöle en i förhållande till varvschefen självständig ställning.

I yttrande över verkstadsnämndens förslag ställde sig *chefen för marinen* i princip mer än tveksam till detsamma men ansåg å andra sidan, att vissa fördelar i tekniskt och ekonomiskt avseende kunde vara att vinna med en koncentrerung av den egentliga verkstadsdriften vid örlogsvarven på i huvudsak det sätt, som utredningsmännen tänkt sig. Vid granskningen av å ena sidan utredningsmännens och verkstadsnämndens förslag och å andra sidan marinförvaltningens yttrande över förslaget, fann chefen för marinen sig kunna i allt väsentligt instämma i vad sistnämnda ämbetsverk uttalat.

Frågan om örlogsvarvens organisation och ställning har även berörts av *1941 års militära förvaltningsutredning* samt *1942 års militära bolagsutredning*. Utredningarna hänvisade i frågan till örlogsvarvskommitténs förslag. I anslutning härtill uttalade bolagsutredningen, att med hänsyn till varvens huvudsakliga uppgifter såsom baser, utrustningsdepåer och reparationsverkstäder för örlogsflottan, bolagsutredningen för sin del funne uppenbart, att örlogsvarven icke kunde underställas en för försvarsväsendet central industriell ledning och att de icke heller utan betydande olägenheter kunde ombildas till bolag.

I *propositionen 1943: 180* angående organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning berördes frågan likaledes, ehuru i avbidan på resultatet av utredningsarbetet på förevarande område något förslag i ärendet icke kunde framläggas.

Vad särskilt angår frågan om örlogsvarvens ställning i redovisningshänseende må här erinras, att redan i det förslag som låg till grund för 1940 års omläggning av riksstatens fjärde huvudtitel förordades, att örlogsvarven och andra självförsörjande inrättningar skulle utbrytas ur budgeten och erhålla en ställning, som i viss mån svarade mot de affärsdrivande verken. De sakkunniga föreslogo icke någon fondbildning för örlogsvarven utan inskränkte sig till att förorda, att dessa från sakanslag skulle mot räkning erhålla ersättning för utförda arbeten. Örlogsvarven skulle själva svara för samtliga kostnader inklusive avlöningar, omkostnader, hyror för fastigheterna i form av ersättning till fastighetsfonden samt underhåll och förnyelse av maskiner och inventarier. Örlogsvarven skulle därmed ha erhållit en organisationsform, som skulle nära anslutit sig till de affärsdrivande verkens utan att dock några nya kapitalfonder behövt uppläggas i vidare mån än som redan skett genom anläggningarnas redovisning å fastighetsfonden. 1940 års förvaltningsutredning åter ansåg, såsom nyss nämnts, att även örlogsvarven borde ombildas till bolag, medan 1941 års förvaltningsutredning för örlogsvarvens

del närmast förordade statlig affärsdrift. 1942 års militära bolagsutredning tillstyrkte för örlogsvarvens del ett genomförande av det förslag, som framlagts av sakkunniga för utredning av frågan om fjärde huvudtitelns uppställning. Även 1941 års örlogsvarvskommitté förordade med utgångspunkt från det av sistnämnda sakkunniga framlagda förslaget, att för verkstadsrörelsen vid örlogsvarven skulle tillämpas en organisationsform, som i möjligaste mån anslöte sig till den vid statlig affärsdrift förekommande.

Genom beslut den 7 maj 1943 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för försvarsdepartementet att dels tillkalla högst fem sakkunniga för att inom nämnda departement biträda med fortsatt utredning rörande örlogsvarvens organisation samt avgiva de förslag, vilka av utredningen kunde föranledas, dels utse en av de sakkunniga att vara ordförande.

Med stöd av nämnda bemyndigande tillkallade jag den 12 maj 1943 följande utredningsmän att handhava nämnda utredning, nämligen marinöverdirektören J. H. Qvistgaard, tillika ordförande, kommandörkaptenen av 1:a graden vid marinintendenturkåren C. M. I. Allander, verkstadsdirektören, numera generaldirektören J. G. Aste, kommandörkaptenen av 2:a graden, numera 1:a graden vid flottan A. G. Jedeur-Palmgren samt direktören G. E. A. Lundeqvist. De sakkunniga antogo benämningen *1943 års örlogsvarvsutredning*.

I direktiven för denna utredning anförde jag med hänvisning till propositionen 1943: 180 bland annat följande.

Den vid remissbehandlingen av verkstadsnämndens förslag yppade tveksamheten synes mig böra föranleda ytterligare undersökning av spörsmålet, huruvida icke rationalisering av varvsdriften kan ske med bevarande av större enhetlighet i organisationen. Det synes mig icke uteslutet, att frågan härom kan komma i ett i viss mån nytt läge, därest det genom propositionen 1943: 180 framlagda förslaget till organisation av marinförvaltningen godkännes av riksdagen.

De föreslagna väsentliga ändringarna i marinförvaltningens organisation — i den mån denna kan tänkas påverka örlogsvarvens organisation — äro att såsom chef för ämbetsverket kan förordnas militär, civilmilitär eller civil person, att de nuvarande artilleri-, torped- och minavdelningarna sammanslås till en vapenavdelning samt att örlogsvarvens verksamhet och kontroll fastare bindes till marinförvaltningens ingenjöravdelning genom att inom denna avdelning organiseras en varvs- och verkstadsbyrå.

Vad först angår chefskapet för örlogsvarv kunna skäl anföras till stöd för en anordning, varigenom vid personvalet öppnas samma möjligheter som då det gäller tillsättandet av posten såsom chef för marinförvaltningen. Sålunda har förvaltningsverksamheten vid marinförvaltningen i viss mån sin motsvarighet i verksamheten vid örlogsvarven. Därtill kommer, att genom en dylik anordning en vidare rekryteringsbas för ifrågavarande befattningar skulle erhållas, vilket synes önskvärt med hänsyn till att örlogsvarven i betydelsefulla hänseenden äro att jämställa med industriella anläggningar.

Det synes mig icke utan fog kunna göras gällande, att den sammanslagning av vissa avdelningar inom marinförvaltningen till en vapenavdelning, varom

förslag framlagts i förutnämnda proposition, borde avspegla sig även inom örlogsvarvens organisation. Detta kunde tänkas ske genom ett sammanförande av varvens militära departement till ett vapendepartement, ställt under ledning av en högre sjöofficer samt indelat i artilleri-, torped-, min- och ekipagedetaljer ävensom organ för den service och förrådsverksamhet, som är att hänföra till fartygens militära beredskap. Till nuvarande ingenjördepartement skulle för sådant fall hänföras även de militära departementens verkstäder.

Oavsett om varvschefen är militär eller ej komme i en organisation sådan som den nu skisserade liksom i den gällande de militära intressena beträffande materielens underhåll och vård att bliva starkt företrädda, då alla direktiv i väsentliga frågor torde utfärdas av marinchefen. Marindistriktschefen torde därjämte få förutsättas bibehålla nuvarande befogenheter med avseende å varvens militära frågor. Man lär vidare böra utgå från att varvschefen skall i den utsträckning, som kan visa sig möjlig och lämplig, delegera beslutanderätten i förvaltningsfrågor till departementscheferna.

En sådan organisation som den nyss antydda skulle även såtillvida stå i samklang med den i propositionen 1943: 180 för marinförvaltningen föreslagna som den skulle möjliggöra, att varvens ingenjördepartement enhetligt handhade varvs- och verkstadsrörelsen, samt därigenom skapa ökade möjligheter för marinförvaltningen att genom ingenjöravdelningens varvs- och verkstadsbyrå centralt kontrollera varvens tekniska verksamhet.

Vid det fortsatta utredningsarbetet rörande varvsorganisationen synes mig en lösning enligt de här antydda riktlinjerna böra göras till föremål för närmare undersökning. Det bör prövas, huruvida icke en sådan lösning kan vara att föredraga framför tidigare framlagda förslag. Även andra uppdrag, som kunna framkomma under arbetets gång, böra emellertid tagas under omprövning. Uppmärksamhet bör ägnas även åt spörsmålet om byggnadsverksamhetens ombesörjande inom varven, varvid hänsyn bör tagas till den inverkan på varvsorganisationen, som ett sammanförande av byggnadsfrågornas handläggning till en för försvaret gemensam fortifikations- och byggnadsförvaltning kan få.

1943 års örlogsvarvsutredning avgav den 11 oktober 1943 betänkande med förslag till omorganisation av örlogsvarven, innefattande principiella riktlinjer för en sådan omorganisation.

Över utredningens förslag ha efter remiss yttranden avgivits av överbefälhavaren, chefen för marinen, marinförvaltningen, krigsmaterielverket, försvarets fabriksstyrelse, statskontoret, riksräkenskapsverket, statens krisrevision, försvarsväsendets civila personals förbund, försvarsväsendets civilmilitära ingenjörers förbund, civilmilitära tjänstemannaföreningen, försvarets civila tjänstemannaförbund och Sveriges arbetsledareförbund.

3. 1943 års utredningsförslag.

Förslagets huvudgrunder.

1943 års utredning har erinrat, att örlogsvarven, särskilt i vad avsåge den där bedrivna verkstadsrörelsen, av tidigare utredningar ansetts behäftade med allvarliga olägenheter ifråga om organisationen. Visserligen hade från

marint håll gjorts gällande, att örlogsvarven på i stort sett tillfredsställande sätt bestått de hårda prov, som de senaste åren ställts på dem. Detta uteslöte emellertid icke, att de påtalade förhållandena utgjorde allvarliga brister och att organisationen kunde göras än effektivare. Att de påfrestningar, som beredskapstiden ställt på örlogsvarven, kunnat bemästras i den utsträckning, som skett, måste enligt utredningens uppfattning till väsentlig del tillskrivas icke organisationen såsom sådan utan det nit och den osparda möda inom organisationen sysselsatt personal ådagalagt vid fyllandet av sina arbetsuppgifter ävensom det värdefulla samarbete, som kunnat åvägbringas mellan å den ena sidan privata varv och verkstäder och å den andra marina myndigheter. Ett studium av de organisationsförslag, som framlagts av tidigare utredningar, visade, att åtskilliga tidigare framhållna organisatoriska olägenheter ifråga om örlogsvarven alltjämt kvarstode. För att dessa olägenheter skulle kunna undanröjas, borde örlogsvarvens verkstäder i lämplig omfattning förlänas sådan organisation och driftform, att de kunde såväl tekniskt som ekonomiskt drivas i huvudsak efter samma principer som den privata varvsindustrien. I samband härmed förelåge möjlighet till vidtagande av erforderliga rationaliseringsåtgärder även ifråga om sådan verksamhet inom örlogsvarven, som icke vore verkstadsrörelse, varigenom större effektivitet i förvaltningsarbetet kunde ernås. För vinnande av dessa syften borde de nuvarande örlogsvarvens verkstäder i lämplig utsträckning sammanföras och givas en organisationsform, som i möjligaste mån anslöte sig till den vid statlig affärsdrift förekommande typen.

Örlogsvarvsutredningen har väl funnit det önskvärt, att verkstadsrörelsen erhöle en i möjligaste mån självständig ställning för att därigenom skapa de bästa förutsättningar för en rationell drift. Utredningen har erinrat, att det under frågans tidigare behandling betonats, å ena sidan att verkstadsrörelsens rationella bedrivande även utgjorde en nödvändig förutsättning för tillgodoseende av beredskapsintressena, å andra sidan att för tillgodoseende av dessa intressen i erforderlig omfattning verkstadsrörelsen måste underställas samma ledning som varvsverksamheten i övrigt. Även örlogsvarvsutredningen har ansett skäl föreligga för en enhetlig ledning av örlogsvarvet i dess helhet. Ett samordnande av verkstäder och örlogsvarvet i övrigt under högre myndighet än den på platsen varande varvschefen, nämligen marinförvaltningen, skulle vidare enligt utredningens mening medföra en mindre lämplig topporganisation. Därigenom att i en dylik organisation beslutanderätten skulle komma att i betydande utsträckning vara förlagd till marinförvaltningen, skulle organisationen inbjuda till onödig skriftväxling och fördröja ärendenas handläggning, varjämte genom förekomsten av två relativt självständiga chefer inom samma varvsområde fara för oklarhet beträffande ordergivning och ansvarsfördelning skulle uppstå. Sedan utredningen undersökt olika alternativa möjligheter, som nämnda principiella

organisationsform erbjöde, men funnit desamma icke ändamålsenliga, har utredningen inriktat sig på att finna en organisationsform, som skulle ställa verkstadsrörelsen under samma ledning som örlogsvarvet i övrigt men samtidigt skänka möjlighet till genomförandet av önskvärd rationalisering av verkstadsdriften.

Örlogsvarvsutredningen har sålunda föreslagit, att verksamheten vid vardera örlogsvarvet skulle bibehållas under en gemensam chef — lämpligen benämnd varvsdirektör — vilken skulle vara marinförvaltningens representant på platsen, men att verksamheten skulle uppdelas i två principiellt skilda delar, en beställande, kontrollerande och förrådsförvaltande del samt en del för det verkstadsmissiga utförandet av arbetena.

Utredningen har vidare föreslagit, att till verkstadsrörelsen skulle hänföras dels sådana arbetsavdelningar vid varven, som bedreve verkstadsdrift eller i nämnvärd utsträckning vore försedda med arbetsmaskiner, dels även i princip den s. k. serviceverksamheten. Till verkstadsrörelsen borde däremot bland annat icke föras sådana arbetsavdelningar, som handhade sprängämnen, laddade ammunitionseffekter o. dyl. Serviceverksamheten och den egentliga verkstadsdriften borde för ett ändamålsenligt utnyttjande av anläggningar och personal i möjligaste mån ställas under gemensam ledning. Härigenom vunnes jämväl fördelen, att all kollektivavtalsanställd personal kunde hänföras till verkstäderna. Endast i särskilda fall borde undantag härifrån förekomma. I de speciella fall, där kollektivavtalsanställd personal bleve erforderlig utanför verkstäderna, skulle den ställas till förfogande på stående eller tillfällig rekvisition.

1943 års utredning har i likhet med 1941 års kommitté ansett, att örlogsvarven borde organiseras såsom affärsdrivande verk. Utredningen har emellertid därvid gått ett steg längre och även föreslagit, att verksamheten skulle redovisas över särskilda kapitalfonder på samma sätt som avsetts beträffande försvarets fabriksverk. Detta skulle innebära bland annat, att för varvsrörelsen utnyttjade anläggningar och maskiner skulle komma att redovisas såsom tillgångar för dessa fonder. Till utredningens förslag i hit hörande hänseenden återkommer jag vid behandlingen av frågan om verkstadsrörelsens organisation. Något preciserat förslag härom har utredningen emellertid icke framlagt; icke heller har utredningen angivit, om för ändamålet erfordras en fond eller skilda fonder för de båda örlogsvarven.

Utredningen har i betänkandet behandlat de varvsorganisatoriska spörsmålerna endast såvitt avser Stockholms och Karlskrona örlogsvarv. Utredningen har icke ansett sig böra framlägga något förslag till organisation av Göteborgs örlogsvarv, bland annat med hänsyn till att beslut ännu vid tiden för utredningens slutförande icke förelåge rörande det förslag till samordnande av reparationstjänsten för armén och marinen inom Västkustens marin-distrikt, som berörts i marinförvaltningens skrivelse den 23 augusti 1943

angående anslag för marinen för budgetåret 1944/45. Utredningen har emellertid ansett, att nu framlagt förslag ifråga om Stockholms och Karlskrona örlogsvarv med fördel låte sig genomföra även ifråga om Göteborgs örlogsvarv.

Verkstadsrörelsens organisation.

Verkstäderna skulle enligt utredningens förslag stå under chefskap av en verkstadsdirektör, på vilken borde ställas samma krav som på en civil industrichef i liknande verksamhet. Såsom närmaste man skulle han till sitt förfogande ha en överingenjör. Under verkstadsdirektören skulle handläggas kamerala och därmed sammanhängande ärenden på ett huvudkontor under ledning av en verkstadskamrerare. Verkstadsdirektören direkt underställda skulle vidare ritkontoren vid verkstäderna vara.

Som assistenter vid ledningen av arbetena skulle överingenjören, då behov föreläge, ha nybyggnads- och ombyggnadsingenjörer. Överingenjören direkt underställda vore vidare en planeringsingenjör, en arbetsstudieingenjör och en driftingenjör. Under överingenjören skulle arbetet vid de olika verkstäderna ledas av arbetschefer.

Förutom sin egentliga uppgift att utföra av vapen-, fartygs- och intendenturavdelningarna rekviderade arbeten borde verkstäderna jämväl från sina förråd på rekvisition från nämnda avdelningar ävensom från fartyg och övriga förbrukare utlämna förrådsartiklar samt i enlighet med vad därom kunde bli stadgat planlägga och verkställa anskaffning för täckande av erforderliga behov vid förstärkt försvarsberedskap och krig. Vid verkstäderna kunde utföras arbeten beställda av andra statliga myndigheter. Arbete för enskilda räkning finge utföras och enskildas tillhörigheter finge förvaras vid verkstäderna i den omfattning och på de villkor, som marinförvaltningen bestämde. Önskvärt vore, att reparationsverksamheten för flera på platsen representerade försvarsgrenar centraliserades till verkstäderna i den mån verksamheten fölle inom deras arbetsområde.

Det skulle åligga verkstadsdirektören att i vad på honom ankomme utöva tillsyn över att verkstädernas arbeten bedreves ekonomiskt och fullt fackmässigt samt att verkstäderna med därtill hörande områden, byggnader och materiel hölles i så fullständigt och tidsenligt skick, som genom omtanke och klok hushållning kunde vinnas.

Flertalet av utredningens ledamöter ha föreslagit, att verkstadsdirektörer och överingenjörer skulle uppföras, verkstadsdirektören i Stockholm i lönegrad C 8 (grundlön 16 000 kronor) och verkstadsdirektören i Karlskrona i lönegrad C 9 (17 000 kronor) samt överingenjören i Stockholm i lönegrad C 6 (14 000 kronor) och överingenjören i Karlskrona i lönegrad C 7 (15 000 kronor) enligt civila avlöningsreglementet. Utredningen har förutsatt, att anställningsförhållandena för övrig personal komme att regleras i överens-

stämmelse med vad som vore stadgat i fråga om personalen vid försvarets fabriksstyrelse underställda anläggningar.

Mot örlogsvarvsutredningens uttalanden angående löneställningen för verkstadsdirektörerna i Stockholm och Karlskrona samt överingenjörerna i Stockholm och Karlskrona ha ledamöterna Aste och Lundeqvist anfört avvikande mening under framhållande att ifrågavarande befattningshavare borde uppföras i lönegrad C 12 (20 000 kronor) respektive C 13 (22 000 kronor) och C 8 (16 000 kronor) respektive C 10 (18 000 kronor), vilket enligt nämnda ledamöters mening vore erforderligt för att verkstäderna under utnyttjande av vidast möjliga rekryteringsbas skulle i konkurrens med privatindustrien kunna erhålla dugande chefer.

Till verkstädernas förfogande borde enligt utredningens mening ställas befintliga, för rörelsens bedrivande behövliga fastigheter med byggnader, anläggningar och utrustning samt erforderliga medel för deras eventuella ombyggnad och utvidgning jämte rörelsekapital. Därutöver borde, fränsett ersättning för beredskapskostnader, i regel inga medelsanvisningar tillföras verkstäderna, utan samtliga kostnader, som vore förenade med rörelsen, bestridas av medel, som inflöte för utförda arbeten eller levererad materiel. På angivet sätt skulle även bestridas kostnader för bland annat pensioner, försäkringar o. dyl. Verkstäderna borde genom årliga avsättningar upplägga anskaffnings- och reparationsfonder för anläggningar och maskinutrustning, vilka fonder skulle disponeras enligt de direktiv, som komme att fastställas av Kungl. Maj:t. Slutligen borde rörelsen påföras räntekostnader för kapitalinvesteringar. Den kontroll av rörelsen, som möjliggjordes genom rättvisande självkostnadsberäkningar, utgjorde en av förutsättningarna för att ledningen av verkstäderna skulle kunna genomföra en rationell drift.

Vad särskilt anginge frågan om hyresersättning för disponerade byggnader, markområden, underhållskostnader samt eventuell fastighetsskatt m. m. har utredningen förutsatt, att denna fråga skulle regleras i överensstämmelse med vad som komme att gälla för försvarets fabriksstyrelse underställda anläggningar.

För tillgodoseendet av beredskapsintressena måste verkstäderna — enligt vad utredningen vidare framhållit — i viss mån överdimensioneras i form av dels i förhållande till fredsdriften för stor och dyrbar anläggning, dels för stor personalorganisation. I fråga om sättet för bestridande av dessa kostnader borde följas samma principer, som kunde komma att fastställas för försvarets fabriksstyrelse underställda fabriker. För ernående av rättvisande kostnadsberäkning måste emellertid hänsyn tagas bland annat till den militära personal, som kommenderades till verkstäderna för kurser och utbildning. Dessa kurser vore ur verkstädernas synpunkt mindre produktiva och kunde innebära en belastning av desamma. Å andra sidan måste den militära personalen för bibehållande av yrkesskicklighet i viss utsträckning deltaga i arbetet. Hänsyn borde vid arbetenas debitering tagas till båda dessa förhållanden.

Organisationen av örlogsvarvens militärtekniska delar.

1943 års utredning har erinrat, att den nuvarande indelningen av örlogsvarven i olika departement hade sin motsvarighet i marinförvaltningens hitillsvarande indelning i olika avdelningar. Vid den nyligen genomförda omorganisationen av den centrala försvarsförvaltningen ha emellertid artilleri-, torped- och minavdelningen vid marinförvaltningen sammanslagits till en vapenavdelning, till vilken en nautisk assistent anslutits. Skälen till denna organisationsförändring ha varit önskemålet att minska antalet direkt under verkschefen stående underavdelningar inom ämbetsverket samt behovet av att inom en enda avdelning sammanhålla frågor angående ett fartygs bestyckning i olika hänseenden. Likartade synpunkter gjorde sig enligt utredningens mening gällande även inom örlogsvarven, vilkas organisation därför i berörda avseende syntes böra ansluta sig till marinförvaltningens. Då det vidare befunnits förmånligt att förutom den egentliga verkstadsrörelsen överflytta serviceverksamheten till verkstäderna, bleve den nuvarande departementsorganisationen alltför omfattande med hänsyn till arbetsuppgifterna. Utredningen har därför förordat, att de efter utbrytandet av verkstadsorganisationen kvarvarande delarna av artilleri-, torped- och mindepartementen vid örlogsvarven skulle sammanslås till en avdelning, benämnd *vapenavdelningen*, med en kommandör såsom chef. Till denna avdelning borde enligt utredningens mening även hänföras återstående del av det nuvarande ekipagedepartementet. Vapenavdelningen borde uppdelas i sektioner, underställda chefer, som var och en vore fackman i fråga om visst slag av materiel. Vid denna uppdelning hade ekipagedepartementet med hänsyn till dess skilda verksamhetsområden ansetts böra delas i två sektioner. Vid uppdelningen hade de rent nautiska uppgifterna hänförts till en nautisk sektion, medan övriga nu inom ekipagedepartementets verksamhetsområde fallande ärenden rörande transporter, renhållning, polisväsende o. dyl. hänförts till en ekipagesektion. Torped- och mindepartementet i Karlskrona avsåges skola ersättas med två från varandra skilda sektioner, torpedsektionen och minsektionen, var och en under sin chef. Anledningen härtill vore den starka utökningen av verksamheten samt min- och minsvepsmaterielens alltmera komplicerade natur.

För handläggning av frågor om skrov, maskineri, elektrisk och teleteknisk materiel borde vidare i örlogsvarvens militärtekniska del ingå en *fartygsavdelning*, indelad i däremot svarande sektioner och underställd en marindirektör. För arbetsplaneringen borde under ledning av chefen för fartygsavdelningen finnas en planeringsgrupp med representanter för avdelningar och verkstäder.

Till fullständigande av varvsorganisationen och för ernående i möjligaste mån av överensstämmelse med marinförvaltningens organisation borde slutligen i örlogsvarven ingå även en *intendenturavdelning*, inom vilken borde

handläggas intendentur- och kameralärenden ävensom den omfattande grupp av ekonomisk-administrativa ärenden, som icke kunde hänföras till annan avdelnings verksamhetsområde. Det hade ansetts önskvärt att avskilja intendenturmaterielen från reservinventarieförråden för att jämte kol- och oljeförrådet, lämpligen benämnt drivmedelsförråd, underställa densamma särskild förrådschef. Under denna avdelning borde ställas bland annat sjöreservens matinrättning, vilken hittills sorterat under ekipagedepartementet. Till avdelningen borde anslutas nuvarande varvskontor och varvskansli.

Vad beträffar *byggnadsärenden* har utredningen erinrat, att sådana för närvarande i Karlskrona handlades av två myndigheter, nämligen kustartilleriförsvarets fortifikationsförvaltning och det under varvschefen lydande byggnadsdepartementet. Då dessa organ i stor utsträckning handlade ärenden av samma slag, syntes det lämpligt att koncentrera all likartad verksamhet till ett organ. Att förlägga hela byggnadsverksamheten till det nuvarande byggnadsdepartementet syntes utredningen mindre lämpligt med hänsyn till att dels under fortifikationsförvaltningen handläggas jämväl befästningsm. fl. frågor, dels den största delen av byggnadsverksamheten faller utanför varvsområdet. Därtill komme, att örlogsvarvens byggnadsfrågor från och med den 1 juli 1943 inom marinförvaltningen handläggas å fortifikationsavdelningen, varigenom inom ämbetsverket en centralisering ägt rum i fråga om handläggningen av ärenden av denna art. Vid behandlingen av dessa ärenden inom marinförvaltningen hade det, enligt vad utredningen vidare framhållit, visat sig synnerligen önskvärt att även inom marindistriktet ha tillgång till ett enda organ för hithörande frågor. Lämpligen borde sålunda handläggningen av samtliga dessa ärenden på platsen koncentreras till en central myndighet, nämligen marindistriktschefen, under vilken sålunda borde ställas ett förvaltningsorgan för handläggningen av fortifikations- och byggnadsärenden. Centraliseringen av hithörande ärenden syntes med fördel kunna genomföras oavsett den framtida utformningen av den föreslagna försvaret gemensamma fortifikations- och byggnadsförvaltningen.

De nämnda avdelningarna, som, var och en i vad på densamma ankomme, skulle handlägga ärenden rörande beredskapen, skulle planera och beställa hos verkstäderna de arbeten, som erfordrades för reparation, underhåll och utrustning av den flytande materielen ävensom för nybyggnader, samt vara kontrollerande och godkännande organ vid mottagandet av leveranserna. I örlogsvarvet skulle ingå en planeringsgrupp med uppgift att i god tid planera arbetena på fartygen.

Avdelnings- och sektionsschefer — liksom verkstadsdirektören — skulle äga rätt att i viss av varvsdirektören angiven omfattning skriftväxla med avdelning (byrå) inom marinförvaltningen. Föredragningsordning skulle införas ifråga om ärenden av större vikt och mera principiell betydelse. Utredningen har förutsatt, att enklast möjliga former skulle komma till användning vid

meddelande av förvaltningsbesluten och vid undertecknande av därav föranledda skrivelser.

Ansvar för bevakning, brandskydd och luftskydd vid örlogsvarvet inklusive verkstäderna borde närmast under varvsdirektören åligga chefen för vapenavdelningen.

Kontinuiteten inom varvsledningen borde befordras genom undvikande av täta ombyten ifråga om till örlogsvarvet kommenderade militära och civilmilitära befattningshavare. Ifråga om civil personals anställande förutsattes, att varvsmyndigheterna tillförsäkrades största möjliga lättnad.

Efter den nya organisationens införande borde kostnaderna för all icke-ordinarie personal, som ej tillhörde verkstäderna, bestridas av till varvsdirektörens förfogande ställda avlöningsanslag av förslagsanslags natur och sålunda icke från omkostnadstitlar. Andra icke produktiva kostnader borde likaledes bestridas direkt av anslagsmedel.

Chefskapet för örlogsvarven.

Ledningen av vartdera örlogsvarvet skulle enligt utredningens förslag utövas av en varvsdirektör. Denne skulle ha att med biträde av militär och teknisk sakkunskap övervaka, att varvets uppgifter såsom utrustnings-, reparations- och underhållscentral för marindistriktet tilldelade fartyg i fred, vid mobilisering och under krigsförhållanden bleve fyllda. Beslutanderätten i förvaltningsärenden borde i största möjliga utsträckning delegeras till de underlydande organen i enlighet med därom givna föreskrifter.

Varvsdirektören skulle utfärda arbetsordning för örlogsvarvet. Han skulle vidare ha att övervaka, att rörelsen vid verkstäderna bedreves på ett rationellt och för kronan förmånligt sätt med användande av rättvisande självkostnadsberäkningar, i huvudsak i enlighet med för statlig affärsdrift gällande principer. Varvsdirektören skulle utgöra den enande och sammanhållande kraften ifråga om verksamheten på örlogsvarvets olika delar, ansvara för samarbetet med marinförvaltningen samt låta uppgöra ävensom övervaka budgetredovisningen. Han borde sålunda besitta framstående kvalifikationer som chef för tekniskt administrativ verksamhet och äga god erfarenhet vid handläggning av förvaltnings- och inköpsfrågor. Han borde vidare äga förhandlingsvana och erfarenhet ifråga om industriella förhållanden, särskilt i vad rörde varvs- och verkstadsindustri, ävensom kännedom om marinens materiel.

Enär den av varvsdirektören utövade verksamheten i det väsentliga vore av administrativ och teknisk-industriell karaktär, förelåge icke någon anledning att tilldela honom militär tjänsteställning utan befattningen som varvsdirektör borde vara civil. För erhållande av största möjliga rekryteringsbas för befattningen ifråga borde emellertid densamma kunna rekryteras icke blott från civila utan även från civilmilitära och militära personalkategorier.

Vad anginge varvschefen nu åvilande ansvar för upprätthållandet å örlogsvarvet av disciplin och militär ordning kunde detta åläggas exempelvis chefen för vapenavdelningen, varvid i av Kungl. Maj:t utfärdade föreskrifter skulle angivas, att nämnde avdelningschef i disciplinärt avseende vore förman för personal på varvet, som lydte under strafflagen för krigsmakten, och att han dessutom ågde disciplinär bestraffningsrätt över denna personal.

Varvsdirektörens löneförmåner borde vara så avpassade, att en duglig och initiativrik person kunde paråknas för befattningen. Utredningen har föreslagit, att varvsdirektörerna i Stockholm och Karlskrona skulle tillerkännas löneförmåner, motsvarande dem, som tillkomma befattningshavare i lönegrad C 10 (grundlön 18 000 kronor) respektive C 11 (grundlön 19 000 kronor). Dessa förmåner förutsattes kunna utgå, oavsett huruvida varvsdirektören rekryterats från civila, civilmilitära eller militära personalgrupper.

Utredningen har förutsatt, att varvsdirektören skulle förordnas på viss tid, exempelvis sex år, av Kungl. Maj:t på förslag av marinförvaltningen.

Mot örlogsvarvsutredningens här ovan gjorda uttalanden angående löneställningen för varvsdirektörerna i Stockholm och Karlskrona ha ledamöterna Aste och Lundequvist anført avvikande mening under framhållande, att ifrågavarande befattningshavare borde uppföras i lönegrad C 13 (22 000 kronor) respektive C 14 (24 000 kronor), vilket enligt nämnda ledamöters mening vore erforderligt för att varven under utnyttjande av vidast möjliga rekryteringsbas skulle i konkurrens med privatindustrien kunna erhålla dugande chefer.

Vidare har ledamoten Jedeur-Palmgren anført avvikande mening mot de av utredningens majoritet gjorda uttalandena angående varvsdirektörens civila tjänsteställning m. m. under framhållande av bland annat, att varvschefens huvuduppgifter fölle inom de militära, ekonomiska och tekniskt administrativa områdena med huvudvikten lagd på krigsberedskapen. På grund härav och enår det icke vore säkert, att en bredare rekryteringsbas skulle erhållas, om utredningsmajoritetens förslag genomfördes, har reservanten förklarar sig icke kunna dela majoritetens uppfattning, att varvschefsbefattningen borde vara civil. I stället borde chefen för örlogsvarvet vara sjöofficer med erfarenhet från marinens förvaltningsverksamhet och helst även från civil industriell verksamhet. För vidgande av rekryteringsbasen och förbättrande av mariningenjörernas rekryteringsmöjligheter har reservanten ansett det dock vara möjligt, att jämväl mariningenjörer med motsvarande erfarenhet borde kunna komma ifråga för befattningen.

Förrådsverksamheten.

Utredningen har framhållit, att de nuvarande ammunitionsförråden och reservinventarieförråden innehölle artiklar av sådant slag att förråden icke borde hänföras till verkstäderna. Från reservinventarieförråden borde intendenturmaterielen avskiljas och såsom ett särskilt reservförråd för intenden-

turmateriel läggas under chefen för intendenturavdelningen, varigenom överensstämmelse vunnes med organisationen av marinförvaltningen. Alla ärenden angående intendenturmateriel handläggas nämligen därstädes å intendenturavdelningen. I övrigt borde de nämnda förråden alltefter sin art underställas vapen-, fartygs- och intendenturavdelningarna. De nuvarande radioutredningsförråden borde underställas den teletekniska sektionen å fartygsavdelningen.

Ifråga om materialförråden borde de nu befintliga kol- och oljeförråden såsom drivmedelsförråd underställas chefen för intendentursektionen. De övriga materialförråden borde sammanslås till ett enda centralförråd, förlagt under verkstäderna, i vilket förråd sålunda borde sammanföras samtliga artiklar, som förbrukas av fartygen och marina myndigheter liksom av verkstäderna. Då verkstädernas verksamhet i den nu föreslagna organisationen utvidgats att i princip omfatta jämväl serviceverksamheten, föreläge ytterligare skäl för denna koncentration av materialförråden.

Till undanröjande av vissa av statens krisrevision påtalade olägenheter ävensom till vinnande i övrigt av en rationell förrådshushållning borde vissa av 1941 års örlogsvarvskommitté framlagda förslag rörande förrådets uppgifter, innehav av artiklar, storlek och omsättning, prissättning av förrådsartiklar, förrådsprocent, avskrivningar m. m. beaktas vid utarbetandet av de för förrådsverksamheten erforderliga detaljbestämmelserna.

Upphandlingsverksamheten.

Handläggningen av upphandlingsärenden borde enligt utredningens mening för örlogsvarvet i dess helhet koncentreras till en upphandlingscentral under en inköpschef hos verkstäderna, som komme att omhändervärd det största antalet upphandlingar och bli den största konsumenten.

Inköpschefen vid verkstäderna borde verkställa anskaffning för örlogsvarvet i dess helhet inberäknat verkstäderna och sålunda i upphandlingstekniskt avseende vidtagna åtgärder i förekommande upphandlingsärenden. Beslut i dessa ärenden skulle meddelas av varvsdirektören respektive verkstadsdirektören, envar i vad på honom ankomme, eller av den, till vilken beslutanderätten delegerats.

Största möjliga lättnader beträffande iakttagandet av i upphandlingsförordningen givna föreskrifter borde beredas.

Lokalfrågor.

Utredningen har vidare framhållit, att ifråga om verkstäderna i såväl Karlskrona som Stockholm den centrala tekniska och administrativa ledningen borde koncentreras till lokalerna för de nuvarande ingenjördepartementen, vilka lokaler syntes bli tillfyllest. Den lokala tekniska ledningen åter borde förläggas till respektive ingenjörers arbetsplatser.

Beträffande örlogsvarven i övrigt borde enligt utredningens mening en koncentration av de ledande förvaltningsorganen företagas och dessa inrymmas i en central förvaltningsbyggnad, varigenom möjligheter skulle beredas för en god samverkan mellan varvsdirektören, avdelningscheferna och de under dessa sorterande sektionscheferna. Utredningen har ansett, att genom en dylik anordning de bästa garantier vunnas för dels ärendenas snabba handläggning, dels administrationskostnadernas nedbringande till lägsta möjliga nivå.

De undersökningar, utredningen företagit beträffande möjligheten att erhålla lämpliga förvaltningslokaler, hade i första hand inriktats på eventuellt utnyttjande av nu använda dylika lokaler. Det hade emellertid visat sig, att dessa i sitt nuvarande skick icke kunde användas för ändamålet. Utredningen hade därför undersökt, huruvida sådana byggnader funnes inom de nuvarande örlogsvarven, som genom ombyggnad, eventuellt tillbyggnad kunde bli lämpliga till förvaltningslokaler. I Karlskrona kunde erforderliga lokaler erhållas antingen genom ombyggnad av vissa nu för annat ändamål disponerade utrymmen eller genom nybyggnad. Av dessa alternativ har utredningen ansett det sistnämnda vara att föredraga, då därigenom en fullt rationell planering av utrymmena kunde erhållas.

I Stockholm funnes möjligheter att inrymma örlogsvarvets administrationsorgan i vissa lokaler, som dock för ändamålet måste om- och tillbyggas.

Kostnadsfrågor.

Utredningen har framhållit, att en detaljerad kostnadsberäkning för den föreslagna organisationen icke kunde utföras, förrän organisationen utarbetats i detalj, varmed borde anstå, till dess principbeslut angående organisationen fattats och de blivande varvs- och verkstadsdirektörerna utsetts. En uppfattning om förslagets ekonomiska konsekvenser syntes vid sådant förhållande endast kunna erhållas genom en schematisk jämförelse mellan den föreslagna och den nu gällande organisationen.

För bedömandet av förevarande spörsmål vore det enligt utredningens mening av intresse att verkställa en jämförelse med privata varv. Med hänsyn bland annat till de arbetsuppgifter, örlogsvarven hade utöver den rent varvsindustriella rörelsen, kunde därvid dock icke erhållas några direkta jämförelsepunkter utan att ett särskiljande företoges beträffande den administrativa personal, som inom de nuvarande örlogsvarven vore att hänföra till utanför verkstadsdriften liggande verksamhet. Utredningen hade fördenskull utfört en undersökning av storleken av denna personal och därvid funnit, att denna kunde uppskattas till omkring 200 personer vid Karlskrona örlogsvarv. Vid detta varv, som sysselsatte ungefär 2 450 arbetare, uppginge den administrativa personalen i dess helhet till omkring 575 personer, vilket innebure 4,3 arbetare per tjänsteställd. Därest den personal, som tillhörde

de förenämnda avdelningarna inom örlogsvarvet, frånskildes, komme den administrativa personal, som resterade för den tekniska driften vid varvet, att uppgå till (575 — 200 =) 375 personer, vilket innebure omkring 6,5 arbetare per tjänsteställd. Då enligt uppgifter från ledande privatvarv antalet arbetare per tjänsteställd därstädes beräknades uppgå till ungefär 10, vore den administrativa personal, som vid Karlskrona örlogsvarv vore att hänföra helt till den tekniska driften, omkring 50 % större.

Genomförandet av föreliggande organisationsförslag kunde, enligt vad utredningen framhållit, icke beräknas medföra en inbesparing av administrativ personal i sådan omfattning att antalet arbetare per tjänsteställd vid Karlskrona örlogsvarv kunde bringas i överensstämmelse med vad som gällde för privata varv. Örlogsvarvet krävde nämligen mera dylik personal på grund av verkstadslokalernas spridda belägenhet och den tekniska materielens mångskiftande och komplicerade natur på örlogsfartygen. Utredningen hyste emellertid den uppfattningen, att genom den föreslagna centraliseringen av ledningen för verkstadsdriften en icke obetydlig besparing ifråga om administrativ personal för den tekniska driften möjliggjordes. Även för den övriga delen av örlogsvarvets verksamhet måste enligt utredningens mening den föreslagna centraliseringen medföra vissa personalbesparingar. Sålunda komme den nuvarande diarieföringen liksom åtskilliga andra med expeditions-tjänsten förenade arbeten att väsentligt förenklas. Då lönekostnaderna för den administrativa personalen i Karlskrona för närvarande uppskattades till omkring 3 miljoner kronor för år, komme även en procentuellt obetydlig personalminskning att medföra avsevärda årliga besparingar i avlöningskostnader. En minskning av den administrativa personalen medförde en reduktion jämväl av mera sekundära utgifter för samma personal, såsom för pensioner och sjukvård, samt föranledde även en minskning av erforderligt lokalutrymme och därmed sammanhängande utgifter. Vidare uppstode inom den nya organisationen givetvis besparingar i form av bättre utnyttjande av tillgängliga maskinparker, vilket medförde en minskning av anläggningskapitalets storlek med därav följande minskade ränteutgifter.

Vad av utredningen anförts rörande Karlskrona örlogsvarv gällde i huvudsak även Stockholms örlogsvarv. Arbetarantalet vid detta varv uppginge för närvarande till c:a 1 100 personer, och antalet arbetare per tjänsteställd utgjorde omkring 3,1.

Beträffande lokalfrågorna måste, enligt vad utredningen framhållit, beaktas att vissa för den nuvarande organisationen befintliga lokaler vore otillräckliga. Marinförvaltningen hade bland annat på grund härav i sin skrivelse den 23 augusti 1943 angående anslag för marinen för budgetåret 1944/45 (del II Kapitalbudgeten) framhållit behovet av nya kontorslokaler för ingenjördepartementet i Karlskrona för ett belopp av 650 000 kronor efter prisläget den 1 juli 1941, d. v. s. c:a 750 000 kronor efter nuvarande prisläge.

Även beträffande örlogsvarvet i Stockholm förelåge krav på ökning av vissa administrationslokaler.

Vad anginge kostnaderna för den ifrågasatta förvaltningsbyggnaden i Karlskrona kunde någon exakt kostnadsuppgift icke framläggas. Kostnaderna uppskattades emellertid till 530 000 eller 670 000 kronor, beroende på vilket alternativ, som komme till utförande. I kostnadsbeloppen hade inräknats utgifter för inredning, möbler, textilier, telefoner, signalledningar m. m.

Därest en omorganisation komme till stånd i enlighet med utredningens förslag, borde med hänsyn till den rationalisering av verkstadsdriften, det effektivare utnyttjandet av personalen och maskinparken m. m., som förslaget ansåges kunna medföra, med den av marinförvaltningen ifrågasatta utvidgningen av utrymmena för verkstadsrörelsen anstå tills vidare och därmed även tillgodoseendet av i samband därmed anmält behov av nya kontorslokaler för ingenjördepartementet.

Vad anginge Stockholms örlogsvarv beräknades kostnaderna för den föreslagna förvaltningsbyggnaden komma att belöpa sig till omkring 450 000 kronor inklusive kostnaden för inredning, möbler, textilier, telefoner, signalledningar m. m.

Flyttnings- m. fl. tillfälliga omkostnader i samband med övergången till den nya organisationen har utredningen ansett sig icke kunna angiva, då desamma bleve beroende på det tempo, i vilket organisationen genomfördes, de förhållanden, under vilka så komme att ske, exempelvis huruvida försvarsberedskap eller fred vore rådande, ävensom de tillfälliga arrangemang, varvsledningen funne sig böra träffa i samband med övergången till den nya organisationen. Utredningen ansåge emellertid, att dessa kostnader icke vore av den storleksordning, att hänsyn behövde tagas till desamma under förutsättning, att övergången till den nya organisationen planerades med omsorg och successivt genomfördes.

4. Yttranden.

Rörande h u v u d g r u n d e r n a för det av 1943 års utredning utarbetade förslaget till organisation av örlogsvarven ha remissmyndigheterna anfört i huvudsak följande.

Överbefälhavaren har förklarat sig sakna bärande motiv för de genomgripande förändringar, som föreslagits. Enligt hans mening kunde några fundamentala brister i gällande organisation som sådan knappast påvisas. Den varvstekniska sakkunskapen syntes ha svårt att få ett grepp om det föreliggande problemet, vilket icke vore ägnat att väcka förvåning, då det här huvudsakligen gällde ett militärt spörsmål. En naturlig lösning vore, att ledningen av örlogsvarven uppdroges åt vederbörande marindistriktschef icke blott militärt utan även i förvaltningshänseende. Då utredningen icke

tagit tillbörlig hänsyn till de krav, som måste ställas på örlogsvarvens huvuduppgift såsom mobiliseringscentraler, samt varven borde vara organ i marindistriktchefens hand, har föreslagits en överarbetning av hela frågan. Härvid syntes även böra undersökas, om icke vissa delar av den nuvarande förrådsverksamheten vid varven, som icke hade direkt samband med varvsdriften, lämpligen kunde överföras till de organ, som redan nu vore underställda marindistriktchefen.

Chefen för marinen har framhållit, att utredningen främst ägnat uppmärksamhet åt frågan om hur verkstadsrörelsen skulle kunna bringas att i största möjliga utsträckning motsvara privatekonomiska anspråk på industriell drift. Denna fråga måste emellertid ses mot bakgrunden av de militära krav, som överhuvudtaget nödvändiggjorde örlogsvarvens tillvaro. Marinchefen hade icke kunnat finna någon motiverad anmärkning mot de nuvarande örlogsvarvens fungerande ur militär synpunkt. Anmärkningar mot driftens effektivitet hade framställts ur ekonomisk synpunkt. Verkstäderna måste enligt hans mening anpassas för att fylla de militära kraven. En viss överdimensionering vore av beredskapsskäl ofrånkomlig. Vilka tjänster som skulle kunna lämnas av varven berodde på ett militärt bedömande, under det att verkstädernas härför erforderliga omfattning och organisation snarast vore ett tekniskt-administrativt spörsmål. I vilken ordning tjänsterna skulle utföras vore även beroende på militära avgöranden. — Principen, att alla verkstäder, som sysselsatte civila arbetare och använde arbetsmaskiner, skulle sammanföras under civil ledning, vore enligt marinchefens mening icke godtagbar. De militärtekniska specialverkstäderna borde stå kvar under den militära ledningen. Marinchefen avstyrkte bestämt, att under nuvarande kritiska förhållanden en beprövad organisation utbyttes mot en på teoretiska grunder framkonstruerad organisation, vars funktionsduglighet ur militär synpunkt man på goda grunder kunde betvivla. Om det av ekonomiska och tekniska skäl vore ofrånkomligt att sammanföra den egentliga varvs- och verkstadsrörelsen till marinverkstäder under civil ledning, borde man ej göra mera rubbning än som föreslagits av 1941 års örlogsvarvskommitté. Verkstadsdirektören borde, utom i verkstadstekniskt och ekonomiskt hänseende, underställas chefen för varvet men äga reservera sig mot av varvschefen på militära skäl gjorda ingripanden i arbetsplanläggningen vid verkstäderna, dock utan att härigenom av varvschefen beordrade åtgärder finge fördröjas. Om denna lösning av frågan godtoges, borde åt marinförvaltningen uppdragas att i samband med utarbetande av nytt förvaltningsreglemente för marinen inkomma med slutligt förslag rörande organisationen av varven utom marinverkstäderna.

Marinförvaltningen har för sin del tillstyrkt en rationalisering av örlogsvarvens verksamhet. Den av utredningen föreslagna enhetliga ledningen för varven stode i överensstämmelse med såväl vad marinförvaltningen tidigare

nävdad som av chefen för marinen uttalade önskemål. Den föreslagna gränsdragningen mellan verkstadsrörelsen och varvens verksamhet i övrigt stode likaledes i överensstämmelse med marinförvaltningens uppfattning. Det syntes riktigt, att all kollektivanställd personal organisatoriskt tillhörde verkstäderna. Marinförvaltningen vore emellertid icke nu beredd att godtaga utredningens förslag angående omfattningen av de serviceavdelningar, som skulle tillhöra verkstadsdriften, och de, som skulle tillhöra den övriga delen av varvet. Även om det av utredningen härvidlag uppställda målet vore eftersträfvansvärt, borde man söka uppnå detsamma successivt och efter hand som erfarenheterna medgäve detta. Utredningen hade själv förutsatt möjligheten av vissa jämkningar i förslaget härutinnan. Det sagda gällde i huvudsak även utredningens förslag rörande kustartilleriets verkstäder.

Chefen för kustflottan har anfört, att utredningen enligt hans mening anlagt ensidiga rationaliseringssynpunkter på den industriella driften. Utredningen hade icke beaktat, att varven dels hade militära uppgifter i — icke vid sidan av — den stora organisation, som marinen utgjorde, dels vore en beredskapsorganisation. Det vore icke möjligt att renodla de civila synpunkterna på rationell drift. Förslaget lede i detta hänseende av väsentliga svagheter. De mest framträdande av dessa skulle dock kunna undanröjas genom att en sjöofficer utövade chefskapet över varven. Denne officer borde dock i större utsträckning än tidigare erhålla tillfälle till speciell utbildning för sin befattning.

Chefen för Blekinge kustartilleriförsvaret har ansett, att utredningen icke beaktat kustartilleriförsvarets särskilda krav på underhålls- och reparations-tjänsten. Förslaget innefattade delvis en alltför stark centralisering. Under alla omständigheter måste den nuvarande organisationen för underhålls- och reparations-tjänsten vid kustartilleriförsvaret kvarstå. I varje fall borde en omorganisation icke äga rum i nuvarande läge.

Chefen för örlogsvarvet i Karlskrona har avstyrkt utredningens förslag och i anslutning därtill uttalat, att reformer borde ske inom den nuvarande organisationens ram och att dessa reformer borde vara av den art, att de icke ogynnsamt påverkade fordran på klar ansvarsfördelning. Rationaliseringen borde särskilt taga sikte på en förenkling av expeditionstjänsten och en centralisering av verkstadsrörelsen. En sådan centralisering borde äga rum försöksvis efter verkställande av särskild utredning i vissa angivna hänseenden.

Även *chefen för örlogsvarvet i Stockholm* har avstyrkt förslaget och i stället tillstyrkt partiella reformer. Enligt hans mening borde varvschefen erhålla vidgade befogenheter samt avlastas detalj- och rutinarbete. Verkstadsrörelsen borde försöksvis organiseras enligt utredningens förslag, men någon ändring borde icke ske beträffande serviceverksamheten. Varvschefen

borde beredas lätnader i fråga om anställande av civil personal och be-
träffande upphandlingar, och expeditionstjänsten borde förenklas.

Krigsmaterielverket har i princip tillstyrkt utredningens förslag men fram-
hållit, att detta utgjorde en kompromiss mellan det förslag som framlagts
av 1941 års kommitté och det av marinförvaltningen i skrivelse den 7 sep-
tember 1942 till verkstadsnämnden framlagda förslaget samt att det förslag
till lösning, som utarbetats av verkstadsnämnden, vore mera rationellt. Ut-
redningen hade tillskapat en vidlyftig instansordning för tekniska chefs-
tjänstemän. *Krigsmaterielverket* ifrågasatte, om en sådan ordning vore ägnad
att skänka åsyftad snabbhet. Genom att varven lydde under varvsbyrå i
marinförvaltningens skeppsbyggnadsavdelning tillkomme ytterligare ett fler-
tal instanser.

Försvarets fabriksstyrelse har i stort sett tillstyrkt förslaget.

Statskontoret har funnit, att den föreslagna organisationen av den militär-
tekniska delen av varven gäve anledning till vissa farhågor för att man under
intrycket av nuvarande beredskapsförhållanden varit benägen att i viss mån
överdimensionera den nya organisationen. En successiv uppbyggnad av
denna borde ske och nya tjänster borde ej inrättas, innan blivande erfaren-
het klart ådagalagt deras behövlighet.

Enligt *riksräkenskapsverkets* mening anslöte sig den föreslagna varvs-
organisationen till marinförvaltningens nya organisation och innefattade av-
sevärda förbättringar i förhållande till den nu gällande varvsorganisationen.

Statens krisrevision har såsom sin mening framhållit, att den nuvarande
departementsorganisationen inom varven icke vore en lämplig organisa-
tionsform. Den hänförde sig i väsentliga avseenden till förutsättningar och
förhållanden, vilka icke längre vore för handen eller vilka undergått genom-
gripande förändringar. Det vore enligt krisrevisionens mening synnerligen
angeläget att genomföra en lämpligare organisationsform för varven. I stort
sett utgjorde det föreliggande förslaget en tillfredsställande lösning, varför
krisrevisionen i princip tillstyrkte detsamma.

Försvarsverkens civila personals förbund har uttalat, att goda och fasta
anställningsförhållanden enligt förbundets mening utgjorde nödvändiga för-
utsättningar för vidmakthållande av en yrkesskicklig och med materielen
väl förtrogen arbetarstam. Förbundet förutsatte, att detta beaktades vid frå-
gans fortsatta behandling. Den kollektivanställda personal, som tidvis eller
kontinuerligt komme att utföra arbete utanför verkstäderna, finge icke
därigenom betraktas såsom lösligare anställd än vid verkstäderna kontinuer-
ligt arbetande personal. Vid tillsättandet av befattningar i den nya organisa-
tionen borde i första hand nu anställd personal komma ifråga.

Försvarsväsendets civilmilitära ingenjörers förbund har tillstyrkt förslaget.

Försvarets civila tjänstemannaförbund har ansett, att förslaget icke inne-
fattade någon reell besparing. Varvsrörelsen intoge endast skenbart sådan

ställning, att den kunde jämföras med privatindustrien. Den nuvarande organisationen kunde i stort sett bibehållas, om varvscheferna finge bemyndigande att göra förenklingar och förbättringar.

Sveriges arbetsledareförbund har förklarat sig icke ha något att erinra mot huvudsyftet med utredningens förslag, nämligen att örlogsvarven skulle kunna konkurrera med de privata företagen.

I fråga om organisationen av verkstadsrörelsen ha remissmyndigheterna anfört i huvudsak följande.

Enligt *marinförvaltningens* mening borde en samordning av verkstadsrörelsen målmedvetet eftersträvas, men man borde gå fram med stor försiktighet och anpassa reformens genomförande successivt efter erhållna erfarenheter.

Chefen för Sydkustens marindistrikt och *krigsmaterielverket* ha förklarat sig icke ha någon erinran att framställa i förevarande hänseende.

Försvarets fabriksstyrelse har framlagt vissa synpunkter beträffande detaljerna i utredningens förslag rörande verkstadsrörelsen. För närmare kännedom härom torde få hänvisas till handlingarna i ärendet.

Den fråga beträffande lönerna för innehavarna av de ledande posterna inom varvens verkstadsrörelse, som väckts av reservanterna inom utredningen, berörde, enligt vad *statskontoret* anfört, själva grundprinciperna för den statliga löneställningen. Staten kunde svårligen hålla i förhållande till privatindustrien fullt konkurrensdugliga löner, men det vore likväl möjligt att förvärva tillräckligt kvalificerade arbetskrafter. Man måste jämföra de för verkstadsdirektörerna föreslagna lönerna med de löner, som vore bestämda för verkstadsdirektörerna vid telegrafverket och statens järnvägar (C 8 = grundlön 16 000 kronor) samt verkstadsöveringenjören vid telegrafverket (C 5 = grundlön 13 000 kronor) och vid statens järnvägar (C 6 = grundlön 14 000 kronor). I jämförelse härmed vore de av utredningens majoritet föreslagna lönerna icke för låga.

Försvarsverkens civila personals förbund har uttalat, att även de anställda arbetarnas speciella sakkunskap borde utnyttjas, samt erinrat om en av förbundet i annat sammanhang gjord framställning om inrättande av produktionsnämnder.

Sveriges arbetsledareförbund har anslutit sig till reservanterna Aste och Lundeqvist.

I förevarande sammanhang må även omnämnas, hurusom *chefen för sjökarteverket* framhållit, att detta ämbetsverk måste räkna med att efter en omorganisation av varven i enlighet med det föreliggande förslaget betala årlig ersättning för de utrymmen, som dittills kostnadsfritt disponerats för fartyg, båtar, förråd m. m., vilket skulle nödvändiggöra en ökning av sjökarteverkets anslag. Omorganisationen av varvet i Stockholm syntes komma att medföra en revision av samtliga nu tillgängliga utrymmen vid varvet. Om

sjökarteverkets varvsrörelse även i fortsättningen skulle repliera på örlogsvarvet, syntes hithörande förhållanden böra bli föremål för särskild utredning, innan en eventuell proposition framlades i den föreliggande frågan.

Rörande innehållet i remissyttrandena, i vad angår organisationen av varvens militärtekniska delar, må lämnas följande kortfattade redogörelse.

Chefen för marinen har såsom sin mening uttalat, att behovet av en chef för en vapenavdelning kunde diskuteras för det fall att varvschefen vore sjöofficer. Uppenbarligen hade befattningen såsom chef för en vapenavdelning främst tillkommit för att kompensera varvsdirektörens militära inkompetens, men befattningen fyllde även uppgiften att avlasta varvsdirektören detaljarbete. Om vapenavdelningschefen utginge ur organisationen, borde den nuvarande indelningen i militära departement bibehållas med departementsbenämningen utbytt mot sektion eller avdelning. Att inrätta en fartygsavdelning vore enligt marinchefens mening lämpligt. Däremot kunde han ej finna bärande skäl för inrättande av en intendenturavdelning. Frågan här om hade setts ur alltför snäv synvinkel. Viss förenkling och rationalisering på intendenturförvaltningens område vore möjlig genom att till marindistriktets intendenturförvaltning hänföra vissa delar av den för varven planerade intendenturavdelningen. Varvskommissionen, som vore av stor betydelse, borde bibehållas. Den tilltänkta planeringsgruppen borde icke därför uteslutas. Intet behov föreläge av överensstämmelse mellan organisationen av marinförvaltningen och av varven.

Marinförvaltningen har biträtt förslaget, i vad gällde fartygsavdelningen, samt har anslutit sig till detsamma även beträffande intendenturavdelningen, ehuru till marinförvaltningen inkomna yttranden i sistnämnda hänseende i vissa fall varit avstyrkande. Chefen för intendenturavdelningen hade emellertid ansetts skola vara kassabeslutande och övertaga handläggningen av de mera kvalificerade ärendena, till följd varav varvssekreteraren och varvskamreraren icke behövde vara samma högt kvalificerade tjänstemän som för närvarande, då de framdeles i regel ej skulle vara föredragande inför varvschefen. Denne borde ha möjlighet att delegera beslutanderätten på detta område i motsvarande utsträckning som i förhållande till övriga avdelningschefer. Beträffande ärenden, som rörde varvet i dess helhet (medelsäskanden, arbetsplan, fördelning av anslag och anvisningar på avdelningarna m. m.), beräknades intendenturavdelningen vara sammanhållande organ. Den skulle vidare tillhandagå med uppsättande och expediering av avgående skrivelser, uppgifter och utredningar, erforderliga för övervakning av anslagsbelastning m. m. Krigsförberedelsearbetet i förråden hade vidare företett stora brister. Det vore nödvändigt, att denna verksamhet hade en målsman av stor skicklighet och kompetens. Införandet av en särskild chef för intendenturavdelningen beräknades av militära expeditionstjänstkommittén komma att

medföra en minskning av marinintendenturkårens numerär. I fråga om vapenavdelningen hade olika åsikter gjort sig gällande. Marinförvaltningen hade emellertid funnit en sådan avdelning ändamålsenlig men förutsatte givetvis, att erforderlig delegering skulle ske även till sektionscheferna. *Två reservanter* inom marinförvaltningen ha såsom sin mening uttalat, att vapenavdelningen vore överorganiserad och att den nuvarade departementsindelningen borde bibehållas. Varvschefens arbetsbörda komme sannolikt att minskas i sådan omfattning, att han själv torde ha tid att sammanhålla och övervaka de olika departementen. Reservanterna vore även tveksamma om intendenturavdelningens berättigande. I varje fall borde varvssekretariatet utbrytas och ställas direkt under varvschefen. Verkstadsorganisationen borde genomföras successivt med början beträffande ingenjördepartementets verkstäder.

Chefen för Sydkustens marindistrikt har ställt sig tveksam till alla sådana organisationsdetaljer, som medförde ökat krav på officerare. Marindistriktschefen vore ej övertygad om att en särskild intendenturavdelning vore nödvändig. Han kunde icke värja sig för tanken, att de många sektionerna i viss mån tjänade att skapa bakgrund till behovet av såväl en chef för vapenavdelningen som en civil varvsdirektör. Förslaget gäve ett bestämt intryck av överorganisation.

Även *varvskamreraren i Stockholm* har ansett intendenturavdelningen ganska mycket överorganiserad.

Försvarets fabriksstyrelse har framhållit, att de militärtekniska avdelningarna borde sammanhållas under varvsdirektörens omedelbara chefskap. Kansliet borde ställas direkt under varvsdirektören. Även den för hela varvet gemensamma ekipagesektionen borde måhända ställas under honom.

Statskontoret har funnit särskild tveksamhet föreligga i fråga om intendenturavdelningen, som med hänsyn till omfattningen av de arbetsuppgifter av hithörande slag — bland annat upphandlingsärenden — som skulle övertagas av det till verkstadsrörelsen hörande huvudkontoret, syntes kunna högst väsentligt inskränkas.

Statens krisrevision har ansett, att intendenturavdelningen borde kunna reduceras till en intendenturdetalj under en marinintendent i lönegrad Oa 3. De jämförelsevis enkla förvaltningsärenden, som förekomme inom varvens militärtekniska del, syntes lämpligen kunna anförtros en redogörare i högst 18 lönegraden. Krisrevisionen tillstyrkte inrättande av vapen- och fartygsavdelningarna samt avvecklingen av byggnadsdepartementet. Den föreslagna uppdelningen av de nuvarande ekipagedepartementen vore tämligen opåkallad.

Försvarsverkens civila personals förbund har framhållit vikten av att vid varven inrätta en planeringsgrupp, då därigenom garanti skulle vinnas för

— förutom god beredskap — att arbetstillgången i största mån hålles kontinuerlig.

Beträffande handläggningen av byggnadsfrågorna vid varven har *marinförvaltningen* i princip biträtt utredningens förslag. Byggnadsärendena borde, antingen de rörde varvet eller annan myndighet underställda byggnader, koncentreras på ett håll och lämpligen förläggas utanför varvet. I avslutning härtill borde byggnadsdepartementet kunna upphöra och varvets servicebehov på byggnadsområdet kunna tillgodoses genom rekvisitioner. Inom ämbetsverket påginge särskild utredning om fortifikationsförvaltningarnas inom kustartilleriförsvaren sammansättning och ställning inom organisationen. Särskild framställning härom komme framdeles att göras. Den definitiva lösningen av spørsmålet om byggnadsdepartementets upphörande m. m. måste således ses i samband med denna utrednings blivande resultat. *En reservant* i marinförvaltningen har förklarat sig icke kunna biträda nyssnämnda uttalanden. Enligt hans mening krävdes för handläggning av de ärenden, som berörde kustartilleriförsvarets befästningar och byggnader, att en fortifikationsförvaltning alltjämt utan inskränkning underställdes vederbörande kustartilleriförsvarschef.

Försvarsverkens civila personals förbund har ansett fördelaktigare, att de nuvarande byggnadsdepartementen utan delning fortsatte sin verksamhet, ehuru underställda respektive marindistriktschef. Förbundet förutsatte, att den nuvarande kollektivanställda personalen vid byggnadsdepartementen skulle kvarstå i tjänst.

Vad angår remissmyndigheternas uttalanden om chefskapet för örlogsvarven må följande redogörelse lämnas.

Överbefälhavaren har avstyrkt tillsättande av civil chef för varven. Det särskilda yttrande, som i detta hänseende avgivits av en ledamot av utredningen, sammanfölla i stort sett med överbefälhavarens synpunkter. Chefen för varven borde vara sjöofficer och kallas varvschef. Befattningen borde övertagas av marindistriktschefen, som borde erhålla en militär souschef, till vilken huvuddelen av de löpande ärendena kunde dirigeras. Huruvida för souschefsbefattningen måste avses särskild befattningshavare eller om denna befattning läte sig förena med annan borde undersökas i samband med den av överbefälhavaren förordade överarbetningen av förslaget.

Jämväl *chefen för marinen* har i huvudsak anslutit sig till reservanten inom utredningen men har förklarat sig icke kunna finna, att en marin-ingenjör borde ifrågakomma såsom chef för örlogsvarv. Största vikt borde fästas vid att vederbörande tjänstgjort såsom fartygschef. Direkt hos varvsdirektören hade icke någon som helst militär sakkunskap — icke ens i form av adjutant — avsetts vara placerad. Såsom organisationen vore upplagd, vore synbarligen icke ifrågasatt, att en marindistriktschef, en fartygschef eller sjöstyrkechef skulle behöva eller kunna med varvschefen personligen

diskutera uppkommande spörsmål och direkt få svar. I stället skulle vederbörande bli nödsakad att vända sig till ett flertal olika varvsdirektören underlydande befattningshavare. Utredningen hade icke angivit, vilken ställning den civile varvsdirektören tänkts intaga i förhållande till marin-distriktschefen.

Marinförvaltningen har likaledes ansett, att chefen för örlogsvarv borde benämnas varvschef. Motiven för att tillsätta en civil varvschef vore icke i allo helt bärande. Övervakningen av att verksamheten bedreves rationellt och för kronan förmånligt med rättvisande självkostnadsberäkningar måste i det väsentliga vila på verkstadsdirektören, även om varvschefen vore den sammanhållande kraften. Då målet för varvens verksamhet vore av militär natur och de hade karaktären av en beredskapsorganisation, borde varvschefen ej vara civil. Visserligen skulle därigenom vinnas en vidgad rekryteringsbas, men en lämplig varvschef borde i främsta rummet sökas bland personer som tillhörde eller tillhört marinens officerskårer eller dess mariningenjörkår. Därest lämplig person icke stode att finna inom dessa personal-kategorier, borde emellertid möjlighet jämväl finnas att tillsätta en civil chef. I dylikt fall borde denne erhålla militär eller civilmilitär ställning vid befattningens tillträddande. Vid lika duglighet borde den sjömilitära sakkunskapen få tillmätas avgörande betydelse.

Chefen för kustflottan har såsom förut antytts ansett de mest framträdande svagheter i förslaget kunna undanröjas genom att en sjöofficer utövade chefskapet. Denne officer borde dock i större utsträckning än tidigare varit fallet beredas tillfälle till speciell utbildning för sin befattning.

Chefen för Ostkustens marindistrikt har anslutit sig till utredningsreservantens synpunkter. Det måste tydligt framgå, att marindistriktschefen hade militär befogenhet över varvschefen i militära hänseenden, även om denne skulle bli en civil ämbetsman.

Chefen för Sydkustens marindistrikt, vilken såsom i det föregående anmärkts ansett förslaget komma att medföra överorganisation, har uttalat, att det som dreve upp organisationen vore den civile varvsdirektören, en fullständigt onödig »toppfigur». Om en militär varvschef bibehölles, behövdes nämligen icke den föreslagne chefen för vapenavdelningen. Marindistriktschefen har hänvisat till utredningsreservantens särskilda yttrande men gentemot detta framhållit, att mariningenjör icke borde ifrågakomma såsom varvschef. Med högsta civil ledning skulle säkerligen de driftsekonomiska synpunkterna träda i förgrunden. Bestämmelser måste utfärdas för att säkra och reglera de militära kraven på förtursrätt. Någon garanti för att militär tukt och ordning skulle uppehållas inom varven funnes egentligen icke enligt förslaget.

Försvarets fabriksstyrelse har uttalat att, då varvens verksamhet vore övervägande industriell, civil chef borde utses.

Statskontoret har jämfört löneställningen för de föreslagna varvsdirektörerna med löneställningen för souschefen vid marinförvaltningen och marinöverdirektören. Varvsdirektör kunde svårligen tillerkännas högre lön än nyssnämnda båda befattningshavare. Om en differentiering av lönen till de båda varvsdirektörerna ansåges motiverad, borde varvsdirektören i Stockholm placeras i lönegrad C 9 och varvsdirektören i Karlskrona i lönegrad C 10. Varvsdirektören vore ej helt jämförbar med direktören för ett privatvarv, som också måste vara framstående affärsman. Det kunde väl tänkas, att varvsdirektören lämpligen borde vara militär.

Statens krisrevision har ansett skäl föreligga för såväl civil som militär chef men ansett övervägande skäl tala för att varvschefen vore civil. En av hans viktigaste uppgifter vore att verkställa en avvägning mellan de beställande militära avdelningarnas och den utförande verkstadsavdelningens olika önskemål. Då denna uppgift ej vore av militär natur, borde varvsdirektörsbefattningen i första hand rekryteras från civila eller civilmilitära personalkategorier. Ordningsföljden sammanhängde närmast med beredskapen och måste således avgöras av högre myndigheter. Krisrevisionen har understrukit behovet av att varvsdirektören erhöles tillräckligt hög löneställning.

Sveriges arbetsledareförbund har anslutit sig till den uppfattning, varåt reservanterna Aste och Lundeqvist givit uttryck.

Beträffande förrådsverksamheten har *marinförvaltningen* förklarat sig icke ha någon erinran utom beträffande de allmänna materialförrådens infogande i organisationen. Beredskapssynpunkterna gjorde sig här särskilt starkt gällande. Det med beredskapshållningen förenade omfattande arbetet borde ej åvila verkstadsledningen. En uppdelning av materialförråden enligt 1941 års örlogsvarvskommittés huvudprincip borde alltså ske. Redan detta innebure en betydande koncentration i jämförelse med nuvarande förhållanden.

Krigsmaterielverket har funnit förslaget i fråga om förrådsverksamheten lämpligt, medan *försvarets fabriksstyrelse* ifrågasatt, om icke materialförråden borde läggas under »planeringsavdelningen».

Statens krisrevision har ansett, att en utbrytning av fartygens intendenturinventarier ur de nuvarande reservinventarieförråden i och för sig icke syntes fylla något praktiskt ändamål.

Förslaget om inrättande av en upphandlingscentral har icke mött annan erinran än att *fabriksstyrelsen* ifrågasatt, om icke densamma borde läggas direkt under verkstadsdirektören.

Rörande remissinstansernas inställning till lönefrågorna för annan personal än de högsta cheferna må följande anföras.

Marinförvaltningen har påpekat, att utredningen icke till behandling upptagit frågan om sektionschefernas löneställning. Det vore nödvändigt med garantier för att sektionscheferna ägde nödig sakkunskap och auktoritet. Därför borde de åtminstone inom vapenavdelningen vara regementsofficerare. Officerstillgången i fred syntes ej lägga hinder i vägen härför. Detta torde också ha varit utredningens mening.

Chefen för Sydkustens marindistrikt har ansett, att varvschefen borde förordnas på sex år i lönegrad Ob 3 i stället för i lönegrad Ob 2.

Krigsmaterielverket har ansett, att alternativt högre eller lägre beställningshavare borde placeras såsom avdelningschefer. Ämbetsverket har vidare ifrågasatt, om icke en civil chef för intendenturavdelningen borde utses. Krigsmaterielverket har vidare tillstyrkt det föreslagna sättet för avlöning av den icke-ordinarie tjänstemannapersonalen.

Försvarets fabriksstyrelse har framhållit, att en tillfredsställande personalrekrytering förutsatte ett relativt rörligt lönesystem.

Statens krisrevision har framhållit att, om varvsdirektören vore militär, chefen för vapenavdelningen borde placeras högst i lönegrad Oa 5. Vore varvsdirektören civil, borde chefen för vapenavdelningen vara placerad i lönegrad Oa 6. Någon differentiering av lönerna mellan befattningshavarna i Stockholm och de i Karlskrona borde icke göras, enär den olika omfattningen av verkstadsrörelsen torde ha föranlett högre lönegradsplacering av vissa befattningshavare i Karlskrona än i Stockholm och då chefen för vapenavdelningen ju ej skulle leda någon verkstadsrörelse.

Försvarets civila tjänstemannaförbund har förutsatt, att kontraktsanställning av personal skulle upphöra sedan normala tider åter inträtt. Starka skäl talade för att en del personal vid varven, även inom verkstadsrörelsen, borde uppföras på ordinarie stat. Den åsyftade lättningen i anställnings- och inplaceringsfrågor kunde ernås genom att beslutanderätten i sådana frågor överlättes till respektive lokala myndigheter. En förutsättning vore emellertid, att anställningsvillkoren ej försämrades. Det vore onödigt och oriktigt att sönderbryta gällande avlönings- och pensionsbestämmelser för den relativt fåtaliga grupp befattningshavare, som erfordrades för varvens verkstadsrörelse. Den nuvarande personalen borde i första hand ifrågakomma till anställning inom den nya organisationen utan iakttagande av särskilt ansökningsförfarande och utan att ändrade anställningsformer komme i tillämpning. Om personalindragningar mot förmodan skulle förekomma, förutsattes, att vedergällning skulle utgå i form av avskedsersättning eller förtidspension.

Sveriges arbetsledareförbund har utgått från att, så snart föreliggande förslag antagits, frågan om arbetsledarnas inplacering i lönegrad och löne-

klass komme att underkastas en ingående prövning. Varvsdirektörerna borde få befogenhet att utanordna övertidsersättning till den arbetsledande personalen. Förbundet förklarade sig angeläget, att den nuvarande relativa anställningstryggheten icke uppluckrades.

Vad angår de med varvsorganisationen sammanhängande lokalfrågorna har *marinförvaltningen* förklarat sig vilja intaga en avvaktande ställning till spörsmålet om uppförande av gemensamma förvaltningsbyggnader. Praktiska skäl talade nämligen för att åtminstone vissa sektionschefer för närvarande icke borde inrymmas i en dylik byggnad. Då sektionscheferna borde ha all möjlig lättnad för vinnande av omedelbar kontakt med underlydande arbetsavdelningar och förråd, vore marinförvaltningen icke beredd att tillstyrka uppförande för närvarande av gemensamma förvaltningsbyggnader av den storleksordning, utredningen tänkt sig. Marinförvaltningen ämnade framdeles inkomma med närmare förslag härom.

Chefen för Ostkustens marindistrikt har framhållit, att byggnadsfrågan för varvet i Stockholm intimt sammanhängde med andra byggnadsärenden avseende Skeppsholmen och därför ej borde lösas separat.

Statskontoret har uttalat, att mera omfattande byggnadsarbeten vid örlogsvarvet i Stockholm ej borde igångsättas, innan frågan om flottstationens framtida förläggning vore slutligt löst.

Vad angår *kostnadsfrågan* har *chefen för marinen* anför, att principbeslut medförande vittgående och kostsamma organisatoriska ändringar under inga omständigheter finge fattas, innan kostnadsfrågan vore fullt klarlagd.

Marinförvaltningen har framhållit, att en detaljerad kostnadsberäkning ej kunde utföras med mindre organisationen utarbetades i detalj.

Varvskamreraren i Stockholm har påpekat, att utredningen i fråga om relationen mellan den administrativa personalen och antalet arbetare utginge från det nuvarande arbetarantalet, vilket vid återgång till fredsförhållanden säkerligen komme att avsevärt reduceras.

Sveriges arbetsledareförbund har anför, att antalet arbetsledare per arbetare inom örlogsvarven vore ungefär detsamma som inom privatindustrien. Någon nämnvärd inskränkning i antalet arbetsledare vid örlogsvarven borde därför icke komma ifråga.

Beträffande finansieringen av *verkstadsrörelsen* har *riksräkenskapsverket* framhållit, att en förutsättning för genomförande av ifrågavarande förslag vore inrättande av särskilda kapitalfonder eller eventuellt del-fonder av fabriksfonden. I avvaktan på närmare utredning rörande verkstädernas kapitalbehov kunde riksräkenskapsverket endast i princip ansluta sig och förorda, att saken ordnades i huvudsaklig överensstämmelse med vad som föreslagits beträffande försvarets fabriksfond.

Försvarets fabriksstyrelse har framhållit, att rättvisande självkostnadsberäkningar vore en nödvändig förutsättning för en effektiv fortgående rationalisering av driften.

I fråga om tidpunkten för genomförandet av den föreslagna organisationen har *marinförvaltningen* erinrat, att utredningen icke gjort något uttalande härom. I de av de underlydande myndigheterna afgivna remissutlåtandena hade med särskild styrka framhållits, att omorganisationen borde uppskjutas till dess normala fredsförhållanden åter inträtt. Givetvis borde stor försiktighet iakttagas. Det vore emellertid angeläget, att det sedan många år föreliggande kravet på en omorganisation snarast möjligt bleve tillgodosett. Det borde därför undersökas, i vad mån reformen kunde ske redan nu. Det vore icke uteslutet att under den närmaste tiden genomföra en centralisering av verkstäderna och som följd därav organisera den övriga delen av varvet såsom ett planerande, rekvirerande och kontrollerande organ, allt enligt utredningens huvudlinjer. En sådan reform syntes, om erforderlig försiktighet iakttoges, kunna genomföras utan att varven stördes i fullgörandet av dem nu påvilande uppgifter. Det vore nämligen här ej fråga om något sönderbrytande av den nuvarande organisationen utan endast om en omgruppering av arbetsfördelning och ansvar. Vissa detaljer, såsom skriftväxling inom varven, berörande varvens interna organisation, syntes jämväl i många avseenden vara av beskaffenhet att kunna genomföras omedelbart. I anslutning till det anförda har *marinförvaltningen* hemställt, att Kungl. Maj:t måtte dels avlåta förslag till riksdagen, att örlogsvarven skulle från och med tidpunkt som av Kungl. Maj:t finge bestämmas, organiseras efter i huvudsak det av 1943 års utredning framlagda förslaget med däri av *marinförvaltningen* föreslagna jämkningar, dels ock uppdraga åt *marinförvaltningen* att vidtaga de förberedande åtgärder, som prövades erforderliga för organisationens genomförande, samt att till Kungl. Maj:t inkomma med de framställningar och medelsäskanden, som vore därav betingade.

Beträffande de synpunkter, som *chefen för marinen* anlagt på frågan om tidpunkten för reformens genomförande, må hänvisas till de referat, som lämnats i anslutning till huvudgrunderna för förslaget och till frågan om verkstadsrörelsens organisation.

Chefen för kustflottan har framhållit, att beredskapen på örlogsvarven komme att bli lidande under pågående omgestaltung av dem.

Chefen för Sydkustens marindistrikt har på det enträgnaste varnat för varje större och ovarsam omläggning, så länge beredskap vore rådande.

Statens krisrevision har erinrat, att det föreliggande förslaget ej i alla detaljer vore definitivt. Det gällde att härvid gå fram med försiktighet och att ej tillskapa mindre nödvändiga befattningar. Det vore nödvändigt att

giva organisationen rörlighet, så att smidig återgång till fredsförhållanden möjliggjordes.

Försvarets fabriksstyrelse har understrukit betydelsen av att den närmare utformningen av varvsorganisationen icke för närvarande alltför mycket bundes. Detaljbestämmelserna borde utarbetas i samförstånd med de blivande varvs- och verkstadsdirektörerna.

**Departements-
chefen.**

Frågan om örlogsvarvens organisation har sedan en mansålder tid efter annan varit föremål för överväganden. Till behandling ha därvid förevarit bland annat spörsmålen om ökat inflytande för den ingenjörtekniska sakkunskapen, om förenkling av organisationen och nedbringande av örlogsfartygens underhållskostnader med stöd av jämförelser med privatindustriens organisationsformer och arbetsmetoder samt om koncentration av verksamheten inom de militärtekniska varvsdepartementen. De senare årens utveckling ifråga om rationalisering av verkstadsdrift har skärpt kraven på teknisk och industriell utbildning och erfarenhet hos ledningen för varvens verkstäder. Det kan icke gärna av den militära personal, som nu har ledningen av stora delar av verkstadsrörelsen, fordras att den skall äga tillräckliga insikter för självständigt bedömande av sådana vid industriell drift uppkommande frågor som planering, anskaffning och utnyttjande av moderna arbetsmaskiner, ackordsättning, arbetsstudier samt den underlydande personalens tekniska kapacitet och därav betingad placering och lämplighet för befordran. Den nuvarande splittringen av verkstadsrörelsen till samtliga varvsdepartement medför vidare, att olika metoder komma till användning vid ackordsättning, arbetsstudier m. m., att den för planläggningen av maskininköp för rörelsen i dess helhet erforderliga överblicken försvåras och att ojämnheter i arbetsbelastningen icke i tillräcklig utsträckning kunna utjämnas. Härtill kommer, att verkstadsledningen betungas med ett stort antal för själva verkstadsrörelsen främmande förvaltningsuppgifter. Det kan ej heller anses tillfredsställande, att såväl tillverkningen vid verkstäderna som kontrollen av den färdiga produkten handhas av ledningen för ett och samma varvsdepartement. Det har vidare riktats kritik mot örlogsvarvens självkostnadsberäkning med hänvisning till att fördelningen av utgifterna för den tekniska driften och för den militära beredskapen med varvens nuvarande organisation icke kan till fullo klarläggas. Vissa på kostnadssiffrorna inverkande faktorer medtagas nämligen icke i beräkningen, varigenom den bokförda kostnaden kommer att framstå såsom lägre än den verkliga. I anslutning härtill har framhållits, att omkostnadsberäkningarna borde uppläggas enligt samma system som för motsvarande privatindustriella anläggningar.

De mest betydande brister, som vidlåda den nuvarande varvsorganisationen, äro även enligt min mening att hänföra till verkstadsrörelsen. Före-

fintligheten av dessa brister har också från skilda håll vitsordats. Vissa remissmyndigheter ha emellertid ansett, att det för avhjälpande av dem vore tillfyllest att beträda de partiella reformernas väg. För min del har jag kommit till den uppfattningen, att en mera genomgripande omläggning av verksamheten på förevarande område icke längre bör uppskjutas. Avgörande för mitt ståndpunktstagande ha främst varit önskemålet att så långt det är möjligt ställa verkstadsrörelsen under enhetlig, tekniskt sakkunnig ledning och strävan att nå fram till en klarare uppfattning om den ekonomiska sidan av denna rörelse såsom en utgångspunkt för rationaliseringsåtgärder.

Samtliga utredningar, som under senare år behandlat hithörande frågor, ha ansett, att örlogsvarven eller i varje fall den vid dem bedrivna verkstadsrörelsen borde erhålla en i ekonomiskt hänseende relativt fristående ställning gentemot budgeten. Huvudskälet härtill har genomgående varit, att man genom att behandla varven eller de i dem ingående verkstadsorganisationerna såsom ekonomiskt avgränsade enheter skulle skapa ett säkrare underlag för en självkostnadsberäkning, som kunde utföras i närmast möjliga överensstämmelse med privatindustriens beräkningsmetoder. Efter vad bolagsutredningen och de båda örlogsvarvsutredningarna anfört rörande organisationsformen torde det vidare vara klarlagt, att bolagsformen icke bör komma ifråga för örlogsvarvens vidkommande. Såväl 1941 års kommittéförslag och verkstadsnämndens överarbetning därav som 1943 års förslag rörande varvsorganisationen ha förutsatt, att den vid örlogsvarven bedrivna verkstadsrörelsen skulle organiseras såsom statlig affärsdrift. För egen del ansluter jag mig med de reservationer, som i det följande angivas, till den uppfattning, som sålunda kommit till uttryck. I en rättvisande självkostnadsberäkning ligger uppenbarligen en stark drivkraft för verkstadsledningen att effektivisera verkstadsrörelsen därhän, att den till lägsta möjliga pris kan utföra ett fullgott arbete.

Kravet på affärsmässighet kan emellertid icke göra sig gällande i samma utsträckning inom varvsrörelsen som inom enskilda företag. Särskilda omständigheter göra sig härvidlag gällande. Att märka är, att arbetstillgången inom varvsrörelsen är ojämn. Så infalla alltid forcerade rustningar på våren och en avsevärt minskad arbetstillgång på sommaren. Därest nybyggnadsverksamheten icke är av den omfattning eller i det läge, att den kan sysselsätta från rustningsarbetena frigjord personal, kan en reduktion av personalen bli påkallad. Om yrkeskunnig personal efter upprepade tillfälliga entlediganden lämnar varvet, minskas uppenbarligen dettas effektivitet. Uppenbart är, att hänsyn till dessa förhållanden måste tagas vid rörelsens bedrivande, även om det sker på bekostnad av kravet på affärsmässighet.

Vid övervägande av spörsmålet, i vad mån varvsrörelsen kan få en af-

färsmässig uppläggning, måste även beaktas alla störande moment, som inträffa på ett örlogsvarv genom fartygs haverier, oförmodade krav på rustning av fartyg m. m. Vid dylika arbetens utförande måste givetvis förutsättas, att kostnaderna för ett visst arbete i och för sig kunna komma att ställa sig alltför höga genom overtidsarbete, forcering o. dyl. Slutligen må ej förbises, att affärsmässigheten icke får bli ett självändamål, då varvens väsentliga uppgift dock är att uppehålla marinens stridsberedskap. För ledningen av varvsrörelsen gäller sålunda att avväga affärsmässigheten i driften mot de krav, som den militära beredskapen uppställer.

1941 års örlogsvarvskommitté har i sitt förslag — liksom verkstadsnämnden i sin överarbetning därav — förordat en uppdelning av de nuvarande örlogsvarvens verksamhet på två relativt fristående organisationer, vardera i förvaltningshänseende direkt underställd marinförvaltningen. Den ena delen av varven skulle svara för den beställande, kontrollerande och förrådsförvaltande verksamheten, den andra för det verkstadsmässiga utförandet av arbetena. 1943 års utredning, som byggt på motsvarande uppdelning av verksamheten, har emellertid förutsatt en gemensam ledning på platsen. Principiellt sett tala åtskilliga skäl för förstnämnda ståndpunkt. En i viss mån liknande frågeställning förelåg vid de överväganden, som föregingo inrättandet av krigsmaterielverket och försvarets fabriksverk. Därvid ifrågasattes från vissa håll, att de båda verken skulle sammanhållas till en enhet. Ett sådant sammanförande ansågs emellertid av skäl, som angivits i propositionen 1943: 180, icke böra ske. Vad angår örlogsvarven är läget dock ej helt detsamma. Att å ena sidan affärsmässigheten för örlogsvarvens vidkommande har sin givna begränsning och å andra sidan avsevärt utrymme måste tillmätas de militära beredskapskraven och sysselsättningsbehovet har nyss berörts. Det rent lokala sambandet mellan verkstäderna och varvet i övrigt kan ej heller fränkännas betydelse vid avgörandet av förevarande spörsmål. Om depåverksamheten och verkstadsrörelsen skulle helt skiljas från varandra, kunde det för depåchefen, i vars intresse det ligger att erhålla mesta möjliga arbete till billigaste pris, te sig fördelaktigt att överlämna erforderliga arbeten till privata företag. Detta skulle kunna leda till driftsinskränkningar i verkstäderna. Om det skulle bli nödvändigt att i större utsträckning hänskjuta meningsskiljaktigheter till marinförvaltningen för prövning, komme detta givetvis att i hög grad nedsätta organisationens effektivitet och medföra betydande risker för beredskapen i fall, då snabba beslut erfordras. I betraktande av det nu anförda och med den inställning jag har till frågan om örlogsvarvens organisation — nämligen att det här främst gäller att skapa förutsättningar för en effektivisering och rationalisering av varvsrörelsen och icke att genomföra en renodlad affärsdrift — har jag stannat vid att föreslå en enhetlig ledning för varje varv i dess helhet.

Ifråga om gränsdragningen mellan verkstadsrörelsen och varvens verksamhet i övrigt kan jag i stort sett ansluta mig till det av 1943 års utredning framlagda förslaget. Jag förordar sålunda i princip, att verkstadsrörelsen skall omfatta i första hand arbetsavdelningar, som utöva verkstadsdrift eller äro försedda med arbetsmaskiner, samt därutöver jämväl de nuvarande militära departementens serviceavdelningar, i den mån arbetet regelmässigt utföres med anlitande av kollektivavtalsanställd personal. Till verkstadsrörelsen böra däremot icke hänföras sådana arbetsavdelningar som handhava sprängämnen, laddade ammunitionseffekter o. dyl. Den civila personal, kollektivavtalsanställd eller annan, som utför arbeten vid arbetsavdelningar, vilka icke ingå i verkstadsrörelsen, förutsättes organisatoriskt tillhöra den sistnämnda samt avlönas och redovisas av denna men ställas till förfogande på stående eller tillfällig rekvisition. Anmärkas må, att den personal, som på detta sätt blir föremål för rekvisitionsförfarande, är förhållandevis fåtalig. I huvudsak gäller det här viss personal vid skjutbanorna, apteringsverkstäderna samt ammunitions-, reservinventarie- och drivmedelsförråd. I likhet med marinförvaltningen anser jag emellertid tillrådligt att blott successivt och efter hand som omständigheterna det medgiva genomföra övergången till det nya systemet i förevarande hänseende. Jag förutser även behov av jämkningar i förslagets detaljer på denna punkt. Det nu sagda gäller i tillämpliga delar även utredningens förslag om ett samordnande för samtliga försvarsgrenar av underhålls- och reparationstjänsten i Karlskrona och dess närhet, vilket förslag särskilt berör nämnda verksamhetsgren vid kustartilleriet. Före omorganisationens slutliga genomförande böra även de av chefen för sjökarteverket berörda spörsmålen närmare klarläggas.

1943 års utredning har i sitt betänkande behandlat de varvsorganisatoriska spörsmålen endast såvitt angår Stockholms och Karlskrona örlogsvarv. Utredningen har icke ansett sig böra framlägga något förslag till organisation av Göteborgs örlogsvarv, bland annat med hänsyn till att frågan om samordnande av reparationstjänsten för armén och marinen inom Västkustens marindistrikt vid tidpunkten för avlämnandet av utredningens förslag ännu icke var avgjord. Utredningen har emellertid ansett, att dess förslag med fördel läte sig genomföra även i fråga om Göteborgs örlogsvarv. För min del utgår jag i det följande från att omorganisationen i första hand skall avse de båda förstnämnda örlogsvarven. Jag räknar emellertid liksom utredningen med att de principer, som ligga till grund för förslaget, så långt det är möjligt böra bringas i tillämpning även beträffande varvet i Göteborg. Lokalt sett äro förutsättningarna härför goda. Det bör emellertid ankomma på marinförvaltningen att närmare undersöka, i vilken utsträckning en sådan tillämpning är möjlig, varvid bör beaktas att

sistnämnda varv är av väsentligt mindre omfattning än de övriga och att självfallet organisationen måste lämpas därefter.

På grundval av den nu föreliggande utredningen är det icke möjligt eller ens lämpligt att taga ställning till alla enskildheter i den nya organisationen. Det ståndpunktstagande, som i detta sammanhang kan komma i fråga, måste få karaktären av ett principavgörande; den definitiva utformningen av organisationen måste bli beroende av de erfarenheter, som vinnas under organisationens uppbyggande. För nästkommande budgetår böra därför icke vidtagas några med omorganisationen sammanhängande ändringar i personalstaterna, som föranleda krav på ändrad medelstildelning. De nya befattningar, som kunna finnas erforderliga redan under nästa budgetår, torde till en början i avbidan på närmare erfarenheter böra vara förenade med arvoden, att bestridas från medel, som från vederbörliga sakanslag tillföras örlogsvarven.

Vad angår chefskapet för örlogsvarven äro växlande uppfattningar företrädda bland remissmyndigheterna. Jag inser väl, att det — såsom chefen för marinen framhållit — kan vara av betydelse, att chefen för ett örlogsvarv tjänstgjort såsom fartygschef, men finner denna omständighet i och för sig icke vara utslagsgivande. Det framstår även såsom ett önskemål, att varvschefen äger administrativ och teknisk-industriell förfarenhet. Enligt min mening ligger det närmast till hands att anförtro chefskapet åt en officer eller en mariningenjör. Även en civil tekniker eller industriman torde kunna ifrågakomma. Frågan om löneställningen för varvscheferna synes mig tills vidare böra lämnas öppen. Någon ändring av benämningen å ifrågasvarande befattning ifrågasätter jag ej för närvarande. Det synes mig vidare erforderligt, att verkstadsdirektören i förhållande till varvschefen erhåller en relativt självständig ställning i vad angår verkstadsdriften.

Mot 1943 års utrednings förslag till organisation av verkstadsrörelsen har jag i huvudsak intet att erinra. Jag tillstyrker således, att verkstäderna ställas under ledning av en verkstadsdirektör, på vilken bör ställas samma krav som på en civil industrichef i liknande verksamhet. Såsom närmaste man bör verkstadsdirektören till sitt förfogande ha en överingenjör. Under verkstadsdirektören böra kamerala och därmed sammanhängande ärenden handläggas på ett huvudkontor under ledning av en verkstadskamrerare. Verkstadsdirektören direkt underställda böra vara ritkontoren vid verkstäderna. Upphandling för verkstädernas räkning bör ombesörjas av en till huvudkontoret förlagd upphandlingsavdelning.

Som assistenter vid ledning av arbetena bör överingenjören, när behov föreligger, till sitt förfogande ha nybyggnads- och ombyggnadsingenjörer. Överingenjören direkt underställda böra vidare vara en planeringsingenjör, en arbetsstudieingenjör och en driftsingenjör. Under överingenjören bör arbetet vid de olika verkstäderna ledas av arbetschefer.

I syfte att under utnyttjande av vidast möjliga rekryteringsbas i konkurrens med privatindustrien tillförsäkra verkstäderna dugande ledare måste självfallet relativt goda löner kunna erbjudas. 1943 års utredning har för sin del föreslagit, att verkstadsdirektören i Stockholm skulle uppföras i lönegrad C 8 (grundlön 16 000 kronor) och verkstadsdirektören i Karlskrona i lönegrad C 9 (17 000 kronor) samt att överingenjören i Stockholm skulle placeras i lönegrad C 6 (14 000 kronor) och överingenjören i Karlskrona i lönegrad C 7 (15 000 kronor). Två av utredningens ledamöter ha emellertid anmält avvikande mening under framhållande, att ifrågavarande befattningshavare borde uppföras i lönegrad C 12 (20 000 kronor) respektive C 13 (22 000 kronor) samt C 8 (16 000 kronor) respektive C 10 (18 000 kronor). För min del anser jag, att de av utredningens majoritet föreslagna löneställningarna böra vara tillfyllest för att kvalificerade krafter skola kunna förvärfvas till ifrågavarande poster.

Vad beträffar de militärtekniska delarna av varven biträder jag utredningens förslag om inrättande av en fartygsavdelning, avsedd att handhava den beställande och kontrollerande verksamheten med avseende å fartygens skrov, maskinerier samt elektriska och teletekniska anläggningar. I fråga om vapenavdelningen har från vissa håll tvekan yppats. Sålunda har ifrågasatts, om en särskild chef för en vapenavdelning vore erforderlig samt om icke denna befattning borde utgå ur organisationen och den nuvarande indelningen i militära departement bibehållas. För min del finner jag ändamålsenligt, att frågor om örlogsfartygens bestyckning i olika hänseenden under varvschefen sammanhållas av en person. Om en sådan anordning tillämpas, torde åtminstone i vissa fall för befattningarna som sektionsschefer inom vapenavdelningen kunna avses officerare i något lägre tjänstegrader än de som för närvarande uppehålla chefskapet för motsvarande varvsdepartement. Inrättandet av en befattning såsom chef för vapenavdelningen är även såtillvida av betydelse, att en önskvärd avlastning av detaljarbete från varvschefen till innehavaren av nyssnämnda befattning kan ske. Jämväl ifråga om intendenturavdelningen har tvekan yppats. I anslutning till vad marinförvaltningen härom anfört vill jag framhålla, att chefen för denna avdelning avsetts skola vara kassabeslutande och övertaga handläggningen av de mera kvalificerade ärendena, till följd varav varvssekreteraren och varvskamreraren sannolikt icke behöva vara samma högt kvalificerade tjänstemän som för närvarande. Varvschefen bör vidare ha möjlighet att även inom det arbetsområde, som avsetts för intendenturavdelningen, delegera beslutanderätten i samma utsträckning som i förhållande till övriga avdelningsschefer. Beträffande ärenden, som röra varvet i dess helhet, exempelvis medelsäskanden, arbetsplan samt fördelning av anslag och anvisningar på avdelningarna m. m., har avdelningen vidare avsetts skola vara ett sammanhållande organ. Den har vidare avsetts skola

tillhandagå med uppsättande och expediering av avgående skrivelser, uppgifter och utredningar, erforderliga för övervakning av anslagsbelastning m. m. Det synes därjämte vara av betydelse, att krigsförberedelsearbetet i förråden, vilket företett stora brister, får en målsman av tillräcklig skicklighet och kompetens. Med hänsyn härtill vill jag för min del i princip tillstyrka förslaget om inrättande av en särskild intendenturavdelning. Det bör emellertid enligt min mening närmare övervägas, om ej avdelningen kan begränsas i förhållande till vad utredningen föreslagit. Vidare bör undersökas, om det icke på längre sikt kan visa sig lämpligt att exempelvis å befattningarna såsom varvskamrerare och varvssekreterare placera civila fackmän. Frågan härom synes lämpligen böra övervägas i samband med den utredning rörande marinintendenturkårens sammansättning, till vars igångsättande jag inom den närmaste tiden kommer att begära Kungl. Maj:ts bemyndigande. Det synes även böra övervägas, om icke vissa fördelar kunna vara förenade med att ställa varvskansliet direkt under varvschefen.

I avbidan på den särskilda utredning rörande fortifikationsförvaltningarnas inom kustartilleriförsvaren sammansättning och ställning inom organisationen torde med avgörandet av frågan om handläggningen av byggnadsfrågorna vid varven böra tills vidare anstå.

Vad angår förrådsverksamheten kan jag i stort sett ansluta mig till utredningens förslag. Med hänsyn till vad marinförvaltningen härom anfört anser jag dock, att frågan om de allmänna materialförrådens infogande i organisationen bör ytterligare övervägas. Marinförvaltningen har härutinnan förordat en uppdelning av materialförråden i enlighet med den huvudprincip, som angavs av 1941 års kommitté, nämligen på ett verkstadsförråd och ett allmänt förråd. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles meddela beslut rörande detta spörsmål.

Utredningen har icke till behandling upptagit frågan om sektionschefers och lägre befattningshavares löneställning. Det torde ej heller vara erforderligt att i förevarande sammanhang, då fråga är allenast om principerna för varvsorganisationen, taga ståndpunkt till dessa detaljer. Hithörande spörsmål böra under förberedelse tiden ytterligare övervägas. Självfallet bör därvid beaktas, att organisationen icke göres mera omfattande eller kostsammare än omständigheterna oundgängligen kräva.

I fråga om anställande av verkstädernas tjänstemannapersonal ha i de under senare år verkställda utredningarna i ämnet framhållits betydelsen av en uppmjukning av de relativt stela bestämmelser, som nu gälla i fråga om tjänstemännens anställnings- och löneförhållanden, så att större frihet erhöles vid anställande eller omflyttning av personal ävensom vid lönesättningar. 1943 års utredning, som framhållit, att det vore förenat med särskilda svårigheter att tillfredsställande lösa detta spörsmål, har förut-

satt, att personalens anställningsförhållanden komme att regleras i överensstämmelse med vad som vore stadgat i fråga om personalen vid försvarets fabriksstyrelse underställda anläggningar. Häremot har jag intet att erinra.

Vidkommande de av 1943 års utredning berörda lokalfrågorna har marinförvaltningen förklarat sig vilja intaga en avvaktande ställning till spørsmålet om uppförande av gemensamma förvaltningsbyggnader åtminstone av den storleksordning, som utredningen tänkt sig. Ej heller jag är beredd att nu taga ställning till frågan härom. Med avgörandet av detta spørsmål torde få anstå i avbidan på den närmare utredning, som marinförvaltningen förebådat.

I fråga om kostnaderna för den nya varvsorganisationen har 1943 års utredning ansett det icke vara möjligt att utföra en detaljerad kostnadsberäkning, förrän organisationen utarbetats i detalj, varmed enligt utredningens mening borde anstå till dess principbeslut angående organisationen fattats samt de blivande varvs- och verkstadsdirektörerna utsetts. Utredningen har emellertid gjort vissa schematiska jämförelser mellan den föreslagna och den nu gällande organisationen i syfte att belysa förslagets ekonomiska konsekvenser. Utredningen har kommit till den uppfattningen, att genom den centralisering av ledningen av verkstadsdriften, som förslaget innebär, en icke obetydlig besparing i fråga om administrativ personal för den tekniska driften skulle möjliggöras. Även för den övriga delen av örlogsvarvens verksamhet skulle enligt utredningens mening den föreslagna centraliseringen medföra vissa personalbesparingar, sammanhängande med att den nuvarande diarieföringen liksom åtskilliga andra med expeditionstjänsten förenade arbeten komme att väsentligt förenklas. Då lönekostnaderna för den administrativa personalen för närvarande vid varven uppginge till högst avsevärda belopp komme, enligt vad utredningen framhållit, även en procentuellt obetydlig personalminskning att medföra avsevärda årliga besparingar i avlöningskostnader och andra utgifter. Enligt utredningens mening skulle vidare inom den nya organisationen uppkomma besparingar sammanhängande med ett bättre utnyttjande av tillgängliga maskinparken.

Med hänsyn till vad 1943 års utredning sålunda anfört anser jag mig kunna räkna med att ett genomförande av den föreslagna omorganisationen kommer att medföra vissa besparingar, ehuru dessa äro svåra att på förhand till beloppet uppskatta. Det väsentliga i reformen är emellertid enligt min mening att verksamheten effektiviseras och rationaliseras. Jag förutsätter dock att övergången till den nya organisationen skall ske med iakttagande av tillbörlig försiktighet. Självfallet bör den nuvarande personalen, så långt detta är möjligt, utnyttjas även i den nya organisationen.

De mål, man velat uppnå genom att giva örlogsvarvens verkstadsorganisationer ställning såsom affärsdrivande, komma säkerligen inom närmare räckhåll, om redovisningen av verkstädernas tillgångar, inkomster och utgifter regleras över särskilda kapitalfonder. Konstruktionen av sådana fonder kan emellertid ordnas efter flera olika alternativ. Sålunda är det hittills icke utrett, huruvida och i så fall i vilken omfattning örlogsvarvens å fastighetsfonden redan nu redovisade anläggningsvärden böra överföras till dessa nya fonder. I detta avseende står det förslag, som framlagts av 1940 års sakkunniga för utredning av frågan om fjärde huvudtitelns uppställning — enligt vilket utnyttjade anläggningsvärden skulle kvarstå å fastighetsfonden, som härför skulle erhålla ersättning i form av hyra från örlogsvarven — alltjämt öppet. Vare sig en sådan varvsfond redovisar fastighetsvärdena eller förhyr dem av fastighetsfonden, kommer varvens verkstadsrörelse att belastas med de kostnader för dessa fastigheter, som nu täckas av det å fjärde huvudtiteln uppförda ersättningsanslaget, d. v. s. underhåll, avsättning till värdeminskningsskonto och ränta å investerat kapital. Dessa kostnader skulle i så fall i den mån de avse för varvsrörelsen utnyttjade anläggningar övervältras från ersättningsanslagen till örlogsvarvens drifttitlar och därmed indirekt komma att belasta sakanslagen. Detta förutsätter en omräkning av dessa anslag, för vars utförande underlag ännu saknas.

I samband därmed uppkomma även andra hittills icke utredda spørsmål rörande eventuell överflyttning till verkstadsdriften av kostnader för vissa avlöningar samt redovisning av beredskapskostnader m. m. Därvid bör även övervägas, i vilken omfattning systemet med grundavskrivning från särskilda anslag å driftbudgeten bör tillämpas vid ny kapitalinvestering, särskilt med hänsyn till investeringar av beredskapskaraktär.

Även om jag kan ansluta mig till den av 1943 års utredning uttalade uppfattningen, att uppläggandet av särskilda fonder för örlogsvarven skulle medföra fördelar i flera avseenden, är jag av nu angivna skäl icke beredd att taga slutlig ställning till dessa spørsmål. De frågor, som äro förknippade med en dylik fondbildning, torde framdeles få föreläggas riksdagen.

I fråga om tidpunkten för genomförandet av den föreslagna omorganisationen har 1943 års utredning icke gjort något uttalande. Med stöd av de överväganden rörande detta spørsmål, som ägt rum inom försvarsdepartementet, föreslår jag följande huvudsakliga riktlinjer för det fortsatta förberedandet av och övergången till den nya organisationen.

Givetvis vore det av största värde, om befattningarna såsom verkstadsdirektör kunde tillsättas i samband med detaljplaneringen av organisationen. Med hänsyn till nuvarande förhållanden på arbetsmarknaden kan emellertid icke med säkerhet påräknas att inom den närmaste tiden erhålla

kvalificerade sökande till nämnda befattningar. Det torde därför bliva erforderligt att vid omorganisationen i möjligaste mån utnyttja den personal, som för närvarande finnes tillgänglig, med förstärkning genom nyanställning av viss personal i mindre omfattning. Till en början synes anställning böra ske av personer, som, om de visa sig lämpliga, skulle kunna erhålla de blivande befattningarna såsom överingenjör. Anställning bör tills vidare ske genom kontrakt mot lön, som ungefärligen motsvarar de belopp, vilka i det föregående föreslagits för fast anställda överingenjörer. Till dessa befattningshavares förfogande bör därjämte ställas biträden specialiserade på planering, verkstadsbokföring o. dyl.

Det skulle åligga överingenjörerna vid örlogsvarven att enligt direktiv från marinförvaltningen detaljplanera den nya organisationen. På överingenjörerna skulle ankomma att uppgöra generalplaner över samtliga verkstäder inom ett varv samt deras användning i den nya organisationen, så att en rationell fördelning av arbetet ernås, ävensom att uppgöra planer, hur arbetsstudier, ackordsättning, maskininköp och arbetsledning skola kunna på bästa sätt samordnas. Om anställning mot arvode av överingenjörer kan ske omkring den 1 juli 1944, borde detaljplan för den centrala verkstadsrörelsens organisation kunna vara utarbetad till omkring den 1 april 1945.

Parallellt med planeringen av den centrala verkstadsrörelsen bör liknande planering enligt direktiv från marinförvaltningen verkställas rörande organisationen av de militärtekniska avdelningarna. Omkring den 1 oktober 1944 bör den interna planeringen inom den blivande vapenavdelningen påbörjas under ledning av en erfaren regementsofficer vid flottan. Ungefär samtidigt bör planering av det blivande intendenturorganet påbörjas. Mobiliseringsingenjören på ingenjördepartementet bör likaledes under hösten 1944 börja uppgöra planering beträffande utformningen av den blivande fartygsavdelningen. Han bör därvid få förutsätta, att vissa å verkstäderna nu tjänstgörande ingenjörskrafter skola övergå till den blivande fartygsavdelningen.

Under förutsättning att planeringsverksamheten bedrivs rationellt torde det bliva möjligt att omkring den 1 juli 1945 genomföra själva omorganisationen. Tidpunkten den 1 juli är vald med hänsyn till att de egentliga värustningarna beräknas vara avslutade omkring den 1 april och att personalen sålunda skulle ha tre månader på sig för att närmare orientera sig beträffande arbetsuppgifter m. m. ävensom med beaktande av att nytt budgetår börjar den 1 juli. Vid övergången till den nya organisationen bör all verkstadsbokföring vara centraliserad till verkstädernas huvudkontor och den budgettekniska redovisningen vara centraliserad till varvskamreraren. Parallellt med planeringsarbetets bedrivande böra preliminära förvaltningsföreskrifter utarbetas.

Från och med den 1 juli 1945 skulle cheferna för de militärtekniska avdelningarna börja utfärdande av beställningar till verkstäderna, som före denna tidpunkt böra ha närmare överblickat sina verkliga självkostnader.

Genom ett sådant tillvägagångssätt som det nu skisserade synes en sådan övergång till den nya organisationen kunna ernås, att tillfällig nedgång i varvsrörelsens effektivitet icke behöver befaras. Genom att redan befintlig personal inom olika grader i största möjliga utsträckning utnyttjas och egentligen endast en omgruppering av personalen äger rum, synas icke några invecklade anställningsproblem behöva uppstå. Nu gällande anställningsformer kunna sålunda tills vidare bibehållas. Givetvis kan dock visa sig påkallat att även i vissa lägre ledande befattningar tillföra helt ny arbetskraft.

Självfallet är, att det vid utarbetandet av den nya organisationens detaljer kan visa sig lämpligt att vidtaga vissa jämkningar i organisationen sådan den nu förelägges riksdagen. Jag förutsätter emellertid, att Kungl. Maj:t skall äga vid förslagets genomförande vidtaga de jämkningar däri, som kunna visa sig erforderliga eller önskvärda.

Även om jag för närvarande räknar med att omorganisationen i stort sett skall kunna genomföras den 1 juli 1945, torde det böra förbehållas Kungl. Maj:t att slutligt bestämma tidpunkten för övergången.

Det nu framlagda förslagets huvuddrag kunna sammanfattas i följande punkter.

1. Örlogsvarven i Karlskrona och Stockholm organiseras på *dels* en verkstadsavdelning, *dels ock* tre militärtekniska avdelningar, nämligen en vapenavdelning, en fartygsavdelning och en intendenturavdelning.
2. Vartdera av nämnda två varv ställes under enhetlig ledning.
3. Verkstadsavdelningen ställes under ledning av kvalificerade tekniker.
4. Till verkstadsavdelningen hänföres *dels* arbetsavdelningar, som utöva verkstadsdrift eller äro försedda med arbetsmaskiner, *dels ock* de nuvarande militära departementens serviceavdelningar, i den mån dessas arbete regelmässigt utföres med anlitande av kollektivavtalsanställd personal. Civil personal, som i speciella fall erfordras i de militärtekniska avdelningarnas verksamhet, skall av verkstadsavdelningen på rekvisition ställas till förfogande.
5. Verkstadsavdelningen får särskild bokföring, varigenom underlag skapas för en rättvisande självkostnadsberäkning.
6. En rationalisering sker jämväl inom de militärtekniska avdelningarna, bland annat genom sammanförande av vissa av de nuvarande varvsdepartementen till en avdelning och genom omgruppering av förråden.

7. Frågan om redovisning av verkstadsrörelsens tillgångar, inkomster och utgifter över särskilda kapitalfonder samt därmed sammanhängande spörsmål underställas framdeles riksdagen.

8. Detaljplaneringen i övrigt av den nya organisationen skall i stort sett ske i den ordning, som i det föregående närmare angivits. Samtidigt därmed överväges, i vad mån principerna för omorganisationen kunna bringas i tillämpning även beträffande örlogsvarvet i Göteborg.

Under åberopande av vad i det föregående anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att besluta,

att örlogsvarven skola från och med den tidpunkt, som av Kungl. Maj:t bestämmes, organiseras efter i huvudsak den plan som av mig i det föregående angivits.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Sven Berglund.
